

Raad van de
Europese Unie

Brussel, 18 juli 2022
(OR. en)

11408/22
ADD 1

JAI 1044
FREMP 157
AG 91
POLGEN 111

BEGELEIDENDE NOTA

van:	de secretaris-generaal van de Europese Commissie, ondertekend door mevrouw Martine DEPREZ, directeur
ingekomen:	14 juli 2022
aan:	het secretariaat-generaal van de Raad
nr. Comdoc.:	SWD(2022) 501 final - ANNEX
Betreft:	WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE Verslag over de rechtsstaat 2022 Landenhoofdstuk over België bij het document Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's Verslag over de rechtsstaat 2022 Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie

Hierbij gaat voor de delegaties document SWD(2022) 501 final - ANNEX.

Bijlage: SWD(2022) 501 final - ANNEX

Luxemburg, 13.7.2022
SWD(2022) 501 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

**Verslag over de rechtsstaat 2022
Landenhoofdstuk over België**

bij het document

**Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees
Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's**

**Verslag over de rechtsstaat 2022
Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie**

{COM(2022) 500 final} - {SWD(2022) 502 final} - {SWD(2022) 503 final} -
{SWD(2022) 504 final} - {SWD(2022) 505 final} - {SWD(2022) 506 final} -
{SWD(2022) 507 final} - {SWD(2022) 508 final} - {SWD(2022) 509 final} -
{SWD(2022) 510 final} - {SWD(2022) 511 final} - {SWD(2022) 512 final} -
{SWD(2022) 513 final} - {SWD(2022) 514 final} - {SWD(2022) 515 final} -
{SWD(2022) 516 final} - {SWD(2022) 517 final} - {SWD(2022) 518 final} -
{SWD(2022) 519 final} - {SWD(2022) 520 final} - {SWD(2022) 521 final} -
{SWD(2022) 522 final} - {SWD(2022) 523 final} - {SWD(2022) 524 final} -
{SWD(2022) 525 final} - {SWD(2022) 526 final} - {SWD(2022) 527 final}

SAMENVATTING

België heeft concrete, uitgebreide maatregelen ingevoerd om de situatie op het gebied van de digitalisering van justitie tegen 2026 fors te verbeteren. Wat het beheer van justitie betreft, wordt voortgewerkt aan de overdracht van bevoegdheden van de uitvoerende naar de rechterlijke macht. De Hoge Raad voor de Justitie blijft inspanningen leveren om de onafhankelijkheid, kwaliteit en efficiëntie van het rechtsstelsel te verbeteren, met name door audits uit te voeren en adviezen over ontwerpwetgeving uit te brengen. Het gebrek aan personele en financiële middelen bij justitie blijft een probleem, maar er worden aanzienlijke investeringen en initiatieven in stelling gebracht om dit aan te pakken. Ook tegen het aanhoudende gebrek aan justitiële gegevens, dat de efficiëntie van het rechtsstelsel nog steeds bemoeilijkt, worden initiatieven genomen. Niettegenstaande de extra personele middelen die voor het wegwerken van de achterstand worden toegekend, blijven de bijzonder grote vertragingen die bij bepaalde rechtbanken worden gemeld, een bron van zorg.

Corruptie krijgt weliswaar aandacht in de nationale veiligheidsstrategie en in verschillende actieplannen, alsook in meerdere coördinatieplatforms, maar België heeft geen specifieke overkoepelende strategie voor corruptiebestrijding. De situatie bij de Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie (CDBC) is verbeterd, zoals onder meer blijkt uit de resultaten in het kader van corruptiezaken op hoog niveau, maar de middelen van deze dienst zijn, globaal bekeken, nog steeds beperkt. De verplichting om een vermogensaangifte en een mandatenlijst in te dienen, wordt doorgaans goed nagekomen, maar zowel de verificatie als de transparantie van deze verklaringen blijft problematisch. Het systeem voor het melden van mogelijke gevallen van buitenlandse omkoping is ingevoerd, maar de vervolging wordt bemoeilijkt door, onder meer, verjaring, een gebrek aan prioritering en moeilijkheden bij het verkrijgen van bewijs. De invoering van gelijklopende integriteitsregels in alle geledingen van de politie verloopt niet probleemloos, aangezien elke politiezone haar eigen regels heeft. Er bestaat nog steeds geen breed integriteitsbeleid voor ministers, ministeriële kabinetten en parlementsleden en de lacunes in de bestaande deontologische codes zijn nog niet gevuld. Noch het parlement, noch de regering beschikt over duidelijke en consistente regels voor het omgaan met geschenken en gratificaties. Er zijn initiële stappen gezet in de richting van een hervorming van het wetgevingskader inzake lobbywerk. Wat klokkenluiders betreft, is een hervorming van de wetgeving in de maak. De regels inzake draaideurpraktijken bevatten nog steeds lacunes, met name wat betreft de werkingssfeer en het ontbreken van overgangsmaatregelen.

De pluriformiteit van de media blijft gewaarborgd dankzij het robuuste rechtskader en de onafhankelijke mediaregulators. De autonomie en de onpartijdigheid van de openbare omroepen worden gegarandeerd door specifieke waarborgen inzake bestuur en operationele en redactionele onafhankelijkheid. De mediamarkten van de drie taalgemeenschappen zijn nog altijd sterk geconcentreerd. Het recht van toegang tot openbare documenten zou beïnvloed kunnen worden door recente wetgeving (waarbij nieuwe weigeringsgronden worden ingevoerd) en door vertraging bij de behandeling van toegangsverzoeken. Journalisten worden online en offline steeds vaker belaagd, zowel fysiek als verbaal. Sporadisch wordt melding gemaakt van inbeslagneming en wissing van journalistiek materiaal door de politie. Daartegenover staat dat recente jurisprudentie duidelijkheid heeft geschapen over de mogelijkheid voor journalisten om politie-interventies te filmen, en voor rechtbanken om robuuste juridische waarborgen te handhaven.

Zowel de Raad van State en het Grondwettelijk Hof als andere onafhankelijke instellingen die een belangrijke rol spelen in het systeem van controles en waarborgen, staan voor een aantal uitdagingen op het gebied van middelen, maar er worden stappen ondernomen om dit probleem aan te pakken. De pandemiewet, die voorzag in een nieuwe rechtsgrondslag voor noodmaatregelen in geval van een pandemie, is in maart 2022 opgeheven en zal op grondwettigheid worden getoetst door het Grondwettelijk Hof. Het maatschappelijk middenveld wordt regelmatig betrokken bij overheidsinitiatieven, maar zou naar verluidt enigszins vernauwd zijn. Er is een burgerraadpleging gehouden over de voorbereiding van een toekomstige staatshervorming.

AANBEVELINGEN

België wordt herinnerd aan de in het nationale herstel- en veerkrachtplan gedane toezeggingen inzake bepaalde aspecten van het justitieel stelsel en krijgt bovendien de aanbeveling om:

- Maatregelen voor de inzet van voldoende personele en financiële middelen in alle geledingen van het justitieel stelsel voort te zetten, rekening houdend met de Europese normen inzake middelen voor het justitieel stelsel.
- De hervorming van de wetgeving inzake lobbyactiviteiten te voltooien, via vaststelling van een kader dat onder meer een transparantieregister en een transparantieparagraaf instelt en dat van toepassing is op zowel parlements- als regeringsleden.
- Het integriteitskader te versterken, onder meer door vaststelling van een deontologische code voor alle leden van de ministeriële kabinetten, van regels inzake geschenken en gratificaties voor parlements- en regeringsleden en van regels inzake draaideurpraktijken voor regerings- en kabinetsleden.
- Het kader voor toegang tot officiële documenten te versterken, met name door de procedures voor het indienen van verzoeken en het aantekenen van beroep te verbeteren en door de gronden voor afwijzing van verzoeken om openbaarmaking te beperken, rekening houdend met de Europese normen inzake toegang tot officiële documenten.

I. JUSTITIEEL STELSEL

Het justitieel stelsel omvat 13 rechtbanken van eerste aanleg met algemene bevoegdheden¹, een aantal gespecialiseerde rechtbanken van eerste aanleg², 5 hoven van beroep, het Hof van Cassatie³ en het Grondwettelijk Hof. De afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State⁴ treedt op als hoogste bestuursrechter. Een niet-permanent hof van assisen behandelt de ernstigste strafzaken⁵. Het Grondwettelijk Hof is exclusief bevoegd om de grondwettigheid van de wetgeving te toetsen. De meeste bevoegdheden op het gebied van justitie zijn federaal⁶. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en het openbaar ministerie is vastgelegd in de grondwet⁷. Een onafhankelijke Hoge Raad voor de Justitie⁸ is belast met de aanwerving van magistraten en moet de kwaliteit van justitie bevorderen aan de hand van controlemechanismen, zoals audits en – hetzij op verzoek hetzij op eigen initiatief – aan de regering en het parlement verstrekte adviezen over aangelegenheden in verband met justitie. Kandidaat-magistraten worden door de Hoge Raad voor de Justitie geselecteerd en door de koning voor het leven benoemd op voorstel van de minister van Justitie⁹. Het College van de hoven en rechtbanken bestaat uit rechtstreeks door hun gelijken gekozen rechtbankvoorzitters, en is verantwoordelijk voor de algemene werking van de rechtbanken. De Orde van Vlaamse Balies en de Orde van Franstalige en Duitstalige Balies vertegenwoordigen de advocaten uit de verschillende landsgedeelten. België neemt deel aan het Europees Openbaar Ministerie (EOM).

Onafhankelijkheid

Het gepercipieerde niveau van de rechterlijke onafhankelijkheid in België blijft hoog bij het brede publiek en is nu ook hoog bij de bedrijven. In 2022 beoordeelt 60 % van de brede bevolking en 63 % van de bedrijven de onafhankelijkheid van de rechtbanken en rechters als “vrij goed of zeer goed”¹⁰. Volgens de gegevens van het EU-scorebord voor justitie 2022 is de perceptie van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht bij het brede publiek gedaald, wat een ombuiging van de tot dan toe stijgende trend betekent (in 2021 was

¹ Deze rechtbanken zijn ook bevoegd om hogere beroepen tegen bepaalde vonnissen van de vredegerichten en de politierechtbanken te behandelen.

² Waaronder 162 vredegerichten, 15 politierechtbanken, 9 ondernemingsrechtbanken, 9 arbeidsrechtbanken en 5 administratieve rechtscolleges.

³ Het Hof van Cassatie toetst de wettigheid van in laatste aanleg gewezen beslissingen van lagere rechtbanken.

⁴ Daarnaast heeft de Raad van State een afdeling Wetgeving, die advies over wetgevings- en regelgevingsvoorstellen uitbrengt.

⁵ Dit hof bestaat uit 3 magistraten en een jury van 12 burgers.

⁶ Er bestaat een aantal gespecialiseerde Vlaamse administratieve rechtbanken.

⁷ Artikel 151 van de grondwet.

⁸ De Hoge Raad voor de Justitie bestaat uit 22 magistraten, 8 advocaten, 6 professoren van een universiteit of hogeschool en 8 leden uit het middenveld. De helft van de leden is Franstalig en de helft is Nederlandstalig.

⁹ De uitvoerende macht kan de benoeming van de door de Hoge Raad voor de Justitie voorgedragen kandidaat alleen op expliciete gronden weigeren (bijvoorbeeld vanwege een onregelmatigheid) en kan niet beslissen een andere kandidaat te benoemen. In plaats daarvan moet de uitvoerende macht het benoemingsdossier terugverwijzen naar de Hoge Raad en om een nieuw voorstel verzoeken. De beslissing van de uitvoerende macht om een kandidaat-rechter niet te benoemen, kan worden aangevochten voor de Raad van State, onder meer op grond van de onwettigheid van het voorstel van de Hoge Raad. Grafieken 61 en 62, EU-scorebord voor justitie 2018.

¹⁰ Grafieken 50 en 52, EU-scorebord voor justitie 2022. Om de perceptie van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht weer te geven, worden de volgende categorieën gebruikt: zeer laag (minder dan 30 % van de respondenten beoordeelt de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht als vrij goed en zeer goed), laag (30-39 %), gemiddeld (40-59 %), hoog (60-75 %), zeer hoog (meer dan 75 %).

het nog 66 %). Bij de bedrijven daarentegen is de perceptie verbeterd ten opzichte van 2021 (58 %) en 2016 (54 %).

Er worden nieuwe regels voor de detachering van rechters voorbereid en de Hoge Raad voor de Justitie neemt maatregelen om de onafhankelijkheid en de verantwoordingsplicht van justitie verder te versterken. De regering werkt aan nieuwe regels om rechters te kunnen detacheren mits de voorzitters van de twee betrokken rechtbanken tot overeenstemming komen¹¹. Het doel van de nieuwe regels is de rol van de minister van Justitie, die niet langer bevoegd zou zijn om over de detachering te beslissen, verder te beperken¹². Net zoals nu het geval is, zal volgens de toekomstige regels instemming van de rechter of de openbare aanklager met de detachering vereist zijn¹³, overeenkomstig de aanbevelingen van de Raad van Europa¹⁴. De regels zullen ter advies aan de Raad van State worden voorgelegd. In zijn advies over een eerder ontwerp van deze voorgestelde wijzigingen adviseert de Hoge Raad de detachingsgronden duidelijk te omschrijven in de nieuwe regels en de reden voor de detachering uitdrukkelijk schriftelijk op te nemen in de individuele detachingsbesluiten, samen met de formele instemming van de betrokken magistraat. De Hoge Raad voor de Justitie heeft zijn inspanningen voortgezet om de waarborgen voor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te verbeteren, onder meer door het opstellen van verslagen over disciplinaire procedures in verband met rechters en aanklagers en over initiatieven op het gebied van de naleving van de voor rechters en aanklagers geldende algemene ethische beginselen¹⁵. Na de invoering van standaardformulieren voor de verslaglegging over disciplinaire maatregelen zal de Hoge Raad voor de Justitie in de loop van 2022 het eerste geconsolideerde verslag opstellen¹⁶.

Er lopen onderzoeken naar vermeende schendingen op het gebied van het vertrouwelijk overleg met een advocaat. In het verslag over de rechtsstaat 2021 werd melding gemaakt van vermeende video-opnames van overleg tussen verdachten en hun advocaten in een politiebureau – opnames die aanleiding hadden gegeven tot kritiek met betrekking tot de eerbiediging van het vertrouwelijk overleg met een advocaat¹⁷. Het strafrechtelijke onderzoek naar deze kwestie door het openbaar ministerie en het Comité P¹⁸ is nog aan de gang¹⁹. Sinds het verslag over de rechtsstaat 2021 zijn er geen soortgelijke gevallen meer gemeld door advocaten²⁰.

¹¹ Bereiken zij geen overeenstemming, dan beslist het College van de hoven en rechtbanken.

¹² Behalve met betrekking tot detacheringen naar het Hof van Cassatie en detacheringen buiten het rechtsbestel.

¹³ Schriftelijke bijdrage van de Hoge Raad voor de Justitie in het kader van het landenbezoek. De enige uitzondering betreft vrederechters in het arrondissement Brussel, die kunnen worden gelast ook zitting te nemen in een ander vredegerecht van hetzelfde arrondissement.

¹⁴ Aanbeveling CM/Rec(2010)12 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, punt 52.

¹⁵ Zie ook de vierde evaluatiecyclus van de GRECO – tweede nalevingsverslag.

¹⁶ Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 2.

¹⁷ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5.

¹⁸ Het Comité P is een externe onafhankelijke instantie die toezicht houdt op de politiediensten.

¹⁹ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5.

²⁰ Informatie die de balies hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

Kwaliteit

Het gebrek aan personele en financiële middelen bij justitie blijft een probleem, maar er worden aanzienlijke investeringen en initiatieven in stelling gebracht om dit aan te pakken. Zoals opgemerkt in de verslagen over de rechtsstaat 2020 en 2021 blijft het justitieel stelsel kampen met een gebrek aan personele en financiële middelen²¹. Uit een uitgebreide audit door de Hoge Raad voor de Justitie is gebleken dat de rechtbanken van eerste aanleg en de parketten over onvoldoende middelen en capaciteit beschikten om de uitdagingen in verband met de COVID-19-pandemie het hoofd te bieden²². De regering heeft aanzienlijke extra financiering toegewezen om deze problemen aan te pakken²³; 55,8 miljoen EUR²⁴ daarvan is bestemd voor de aanwerving van 131 extra magistraten en 803 extra gerechtsmedewerkers tegen eind 2022²⁵. Het invullen van de vacatures verloopt echter maar moeizaam en er worden initiatieven genomen om meer kandidaten warm te maken voor een loopbaan binnen het rechtstelsel²⁶. Het College van de hoven en rechtbanken werkt verder aan de ontwikkeling van een betrouwbaar instrument voor het meten van de werklast. Dat moet het mogelijk maken de middelen optimaal over de rechtbanken te verdelen en verdere beheersbevoegdheden aan de rechterlijke macht over te dragen²⁷. Het streefdoel is om de volgende stappen in het proces richting autonoom beheer uiterlijk in 2023 wettelijk vast te leggen²⁸.

Er worden maatregelen genomen om de kwaliteit van het justitieel stelsel verder te verbeteren. De Hoge Raad voor de Justitie had eerder al standaardformulieren voor de

²¹ Volgens de aanbevelingen van de Raad van Europa moet elke staat aan de rechtbanken toereikende middelen, faciliteiten en apparatuur toewijzen opdat zij kunnen functioneren in overeenstemming met de normen die zijn neergelegd in artikel 6 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en opdat de rechters efficiënt kunnen werken (zie Aanbeveling CM/Rec(2010)12 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, punt 33). Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5, en verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5. Zie ook het gezamenlijke memorandum van 2019 van het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State.

²² Zie ook het auditverslag van de Hoge Raad voor de Justitie (2021) “De COVID-19-crisis: impact op de rechtzoekenden en aanpak van de rechterlijke orde”, waarin wordt geconcludeerd dat de rechtbanken van eerste aanleg en de parketten over onvoldoende middelen en capaciteit beschikten om de uitdagingen in verband met de COVID-19-pandemie naar behoren aan te pakken.

²³ 500 miljoen EUR extra tegen 2024. De Raad van State heeft ook aanvullende financiering ontvangen.

²⁴ Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 4.

²⁵ De regering heeft hoger beroep ingesteld tegen het vonnis van de Franstalige rechtbank van eerste aanleg van Brussel van 13 maart 2020, waarin de staat wordt veroordeeld omdat hij de rechterlijke macht niet de bij wet vereiste personele middelen ter beschikking stelt. Dit beroep is nog steeds in behandeling. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5, en verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5. Naar aanleiding van een kritische oproep van het College van de hoven en rechtbanken in mei 2022 heeft de regering er ook mee ingestemd extra financiering toe te wijzen voor aanwervingen ter vervanging van vertrekkende magistraten en gerechtsmedewerkers.

²⁶ De Hoge Raad voor de Justitie organiseert opleidingsweken om rechtenstudenten te attenderen op de loopbaankansen bij justitie. Het ministerie van Justitie en het College van de hoven en rechtbanken organiseren ook bewustmakingscampagnes om meer kandidaten warm te maken voor een loopbaan bij justitie.

²⁷ Het proces werd in 2014 in gang gezet. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5.

²⁸ Informatie die het College van de hoven en rechtbanken heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

jaarlijkse verslaglegging door de rechtbanken en de parketten opgesteld²⁹. De aanpassing van het formulier moet in de loop van 2022 reglementair worden geformaliseerd³⁰. De hervorming van de klachtenprocedure inzake de werking van justitie vordert ook geleidelijk. Zo is er inmiddels overeenstemming bereikt over een centraal punt waar burgers een klacht kunnen indienen. De inkomensdrempel om in aanmerking te komen voor volledige rechtsbijstand voor een alleenstaande zonder personen ten laste is in 2021 opgetrokken tot 1 326 EUR netto per maand en zal tegen 1 september 2023 geleidelijk worden verhoogd tot 1 526 EUR. Hierdoor wordt de toegang van de burger tot de rechter verbeterd³¹. Voorts is in de wetgeving bepaald dat de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en het College van procureurs-generaal jaarlijks een verslag moeten indienen met een overzicht van de wetten die voor de hoven en de rechtbanken moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie hebben opgeleverd³². Dit biedt de rechterlijke macht de gelegenheid om dergelijke kwesties onder de aandacht van de wetgevende macht te brengen, hoewel de ingediende voorstellen naar verluidt zelden in overweging worden genomen of worden gevolgd³³. Wat betreft de aanbevelingen in het verslag van de Hoge Raad voor de Justitie over het lopende gerechtelijke onderzoek naar aanleiding van het overlijden van Jozef Chovanec³⁴, wordt verwacht dat de Hoge Raad verder onderzoek zal verrichten zodra het gerechtelijke onderzoek wordt afgerond. Het Comité P heeft een aantal aanbevelingen gedaan met betrekking tot de werking van de luchtvaartpolitie³⁵ en onderzoekt momenteel de resultaten van de zelfevaluatie door de federale politie in het licht van deze aanbevelingen³⁶.

Er zijn concrete, uitgebreide maatregelen ingevoerd om de digitalisering van justitie te verbeteren. Investerings voor de periode 2021-2026 moeten de digitalisering van justitie opvoeren³⁷. Deze initiatieven moeten ervoor zorgen dat uiterlijk in 2026 één online justitieportaal voor burgers en bedrijven en één enkel dossierbeheersysteem voor alle rechtbanken beschikbaar zijn, het digitaal aanbrengen van een zaak bij een rechtbank en het digitaal raadplegen van dossiers gemakkelijker verlopen, de meeste jurisprudentie online wordt bekendgemaakt en de middelen op basis van realtimegegevens worden beheerd³⁸. De voltooiing van deze maatregelen moet de digitalisering van justitie aanzienlijk verbeteren, waarbij moet worden aangetekend dat administratieve rechtspraak niet in het

²⁹ Zoals aanbevolen door de GRECO, verslag van de vierde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling xiv. De standaardformulieren hebben betrekking op de verslaglegging door de rechtbanken en de diensten van het openbaar ministerie over hun jaarlijkse activiteiten en hun werking.

³⁰ In afwachting van de reglementaire formalisering acht de GRECO de aanbeveling slechts gedeeltelijk ten uitvoer gelegd. Zie de vierde evaluatiecyclus van de GRECO – tweede nalevingsverslag, blz. 10. De standaardformulieren zullen worden gebruikt bij de opstelling van de activiteitenverslagen voor 2021.

³¹ Burgers met een hoger inkomen krijgen, tot een bepaald maximum, gedeeltelijke rechtsbijstand. Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 3-4.

³² Wet van 25 april 2007 tot oprichting van een Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie.

³³ Informatie verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

³⁴ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5.

³⁵ Comité P, “Leiderschap en integriteit in de luchtvaartpolitie”.

³⁶ Informatie die het Comité P in het kader van het landenbezoek aan België heeft verstrekt.

³⁷ Onder meer via financiering in het kader van het Belgische herstel- en veerkrachtplan.

³⁸ De maatregelen worden in 2021-2025 stapsgewijs ingevoerd. Sinds juni 2022 kunnen slachtoffers, nabestaanden en hun advocaten via het portaal “Just-on-web” hun dossier online raadplegen voor een aantal zaken, dat de komende jaren nog zal toenemen. Voor meer details zie Raad van de Europese Unie (2021), bijlage bij het uitvoeringsbesluit van de Raad betreffende de goedkeuring van de beoordeling van het herstel- en veerkrachtplan voor België, mijlpalen 56-60.

toepassingsgebied ervan is opgenomen³⁹. In de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt 80 % van de aanhangige zaken nu (gedeeltelijk) digitaal behandeld en wordt het instrument voor de digitale indiening van processtukken gemoderniseerd⁴⁰. Bij de Vlaamse administratieve rechtbanken lopen er nog steeds initiatieven om een digitaal dossier te ontwikkelen en de elektronische communicatie tussen de rechtbanken en de partijen in een zaak verder te vergemakkelijken⁴¹.

Efficiëntie

Door het aanhoudende gebrek aan gegevens kan de efficiëntie van het justitieel stelsel nog steeds niet volledig in kaart worden gebracht, maar er worden stappen ondernomen om dit probleem aan te pakken. De lacunes in de beschikbaarheid van gegevens over gerechtelijke procedures blijven groot⁴². België staat nog steeds onder verscherpt toezicht van het Comité van Ministers van de Raad van Europa vanwege de buitensporig lange rechtsgang in burgerlijke zaken in eerste aanleg. Bovendien heeft het Comité zijn diepe bezorgdheid geuit over het aanhoudende gebrek aan volledige statistische gegevens over de burgerlijke rechtbanken in eerste aanleg⁴³. Om deze problemen aan te pakken, worden initiatieven ontplooid met het oog op de verzameling van consistente, betrouwbare en uniforme gegevens over de werking van het rechtsstelsel⁴⁴. Uit de beperkte gegevens die momenteel beschikbaar zijn, blijkt dat het afhandelingpercentage voor civielrechtelijke en handelsrechtelijke zaken in eerste aanleg in 2020 is gedaald tot onder 100 %⁴⁵, maar voor bestuursrechtelijke zaken boven 100 % is gebleven⁴⁶. Voor het Hof van Cassatie lag het totale afhandelingpercentage in 2021 boven 100 %⁴⁷. Er worden bijzonder lange vertragingen gemeld bij bepaalde rechtbanken, waaronder het Hof van beroep van Brussel⁴⁸, dat momenteel aan een uitgebreide audit door de Hoge Raad voor de Justitie wordt onderworpen. Tegen deze achtergrond zullen bepaalde rechtbanken met een aanzienlijke achterstand op korte termijn extra personele middelen toegewezen krijgen⁴⁹. Met het oog op de langere termijn heeft het College van de hoven en rechtbanken de opdracht gekregen de volledige gerechtelijke achterstand in kaart te brengen en de rechtbanken bij het beheer te ondersteunen door actieplannen ter verbetering van de situatie te ontwikkelen. Wat de administratieve rechtspraak betreft, heeft de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State als gevolg van het gebrek aan middelen nog

³⁹ Voor meer details zie Raad van de Europese Unie (2021), bijlage bij het uitvoeringsbesluit van de Raad betreffende de goedkeuring van de beoordeling van het herstel- en veerkrachtplan voor België, mijlpalen 56-60.

⁴⁰ Er worden ook inspanningen geleverd voor de digitalisering van de afdeling Wetgeving van de Raad van State, waar de indiening van adviesverzoeken aan de Raad van State digitaal verloopt.

⁴¹ Informatie die de Dienst van de Bestuursrechtcolleges heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

⁴² EU-scorebord voor justitie 2022, grafieken 6, 7, 14 en 15. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 6, en verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 5.

⁴³ Interimresolutie CM/ResDH(2021)103 van het Comité van Ministers van 9 juni 2021. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁴⁴ Onder meer via financiering in het kader van het Belgische herstel- en veerkrachtplan.

⁴⁵ EU-scorebord voor justitie 2022, grafiek 12.

⁴⁶ Weliswaar licht gedaald ten opzichte van 2019. Zie grafiek 13 van het EU-scorebord voor justitie 2022.

⁴⁷ Informatie die het Hof van Cassatie heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

⁴⁸ Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022. Volgens informatie die de balies in het kader van het landenbezoek aan België hebben verstrekt, kunnen de vertragingen soms oplopen tot langer dan vijf jaar.

⁴⁹ Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022. Het gaat om 14 magistraten en 30 VTE-gerechtsmedewerkers extra.

steeds te kampen met een zekere achterstand, maar de inspanningen om de efficiëntie van justitie te waarborgen, worden voortgezet⁵⁰. De Vlaamse administratieve rechtbanken melden een positief afhandelingspercentage voor de afgelopen jaren en blijven eveneens inzetten op het verbeteren van de efficiëntie van de administratieve rechtspraak en het verder bekorten van de gemiddelde duur van procedures in de komende jaren⁵¹.

II. CORRUPTIEBESTRIJDING

De bevoegdheden voor het opsporen en vervolgen van corruptie zijn verdeeld over verschillende instanties. De Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie (CDBC) heeft als gespecialiseerde centrale dienst binnen de federale politie nog steeds de opdracht ernstige corruptiegevallen te onderzoeken en het onderzoek ervan te ondersteunen. Het Comité P is als externe onafhankelijke toezichthouder op de politiediensten verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van de integriteitsregels. Het Rekenhof oefent externe controle uit op de budgettaire, boekhoudkundige en financiële verrichtingen van de federale overheid. Het interfederaal Korps van de Inspectie van Financiën is een overheidsdienst die controletaken uitvoert in verband met de wettelijkheid, regelmatigheid, budgettaire haalbaarheid en opportuniteit van de overheidsuitgaven. De Cel Integriteit en Cultuur binnen de Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning (FOD BOSA) is nog steeds belast met het ontwikkelen van regels inzake de integriteit van federale ambtenaren en met het ondersteunen van de federale overheidsdiensten bij de invoering van maatregelen op dit gebied. De Federale Deontologische Commissie geeft het parlement advies over deontologische kwesties. Op regionaal niveau bestaan er andere, op preventie gerichte systemen en instanties.

Deskundigen en bedrijfsleiders percipiëren het niveau van corruptie in de overheidssector nog steeds als relatief laag. In de corruptieperceptie-index 2021 van Transparency International scoort België 73/100, waarmee het op de zevende plaats komt in de Europese Unie en op de achttiende plaats wereldwijd⁵². Deze perceptie is de afgelopen vijf jaar relatief stabiel⁵³ gebleven. Uit de speciale Eurobarometer over corruptie uit 2022 blijkt dat 56 % van de respondenten corruptie als een in eigen land wijdverbreid fenomeen beschouwt (EU-gemiddelde: 68 %) en dat 16 % van de respondenten zich in het dagelijkse leven persoonlijk getroffen voelt door corruptie (EU-gemiddelde: 24 %)⁵⁴. Wat de bedrijven betreft, beschouwt 57 % corruptie als een wijdverbreid fenomeen (EU-gemiddelde: 63 %) en

⁵⁰ Het aantal aanhangige zaken is in 2020 toegenomen. Zie het activiteitenverslag 2019-2020 van de Raad van State, blz. 15. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁵¹ Dienst van de Bestuursrechtscolleges (2020), jaarverslag 2019-2020. Een aantal gespecialiseerde administratieve rechtbanken voor Vlaanderen is bevoegd om uitspraak te doen in bepaalde zaken. Zij worden ondersteund door de Dienst van de Bestuursrechtscolleges.

⁵² Transparency International (2022), Corruption Perceptions Index 2021, blz. 2-3. Om de perceptie van corruptie weer te geven, worden de volgende categorieën gebruikt: laag (de score voor de perceptie onder deskundigen en bedrijfsleiders van corruptie in de overheidssector is hoger dan 79); relatief laag (score tussen 79 en 60), relatief hoog (score tussen 59 en 50), hoog (score lager dan 50).

⁵³ In 2017 was de score 75, tegenover 73 in 2021. We spreken van een significante toe-/afname wanneer de score de laatste vijf jaar met meer dan vijf punten verandert; bij een verandering van 4-5 punten spreken we van een verbetering/verslechtering en bij een verandering van 1-3 punten van een betrekkelijk stabiele situatie.

⁵⁴ Speciale Eurobarometer 523 over corruptie (2022). De Eurobarometer-gegevens over de perceptie en ervaring van burgers op het gebied van corruptie worden om de twee jaar geactualiseerd. De vorige gegevensreeks is terug te vinden in Speciale Eurobarometer 502 over corruptie (2020).

33 % als een probleem bij het zakendoen (EU-gemiddelde: 34 %) ⁵⁵. Voorts vindt 40 % van de respondenten dat het aantal met succes vervolgde zaken volstaat om corruptiepraktijken te ontmoedigen (EU-gemiddelde: 34 %) ⁵⁶ en vindt 29 % van de ondernemingen dat burgers en bedrijven die betrappt worden op het omkopen van een hoge ambtenaar, adequaat worden gestraft (EU-gemiddelde: 29 %) ⁵⁷.

Corruptie krijgt aandacht in de nationale veiligheidsstrategie en verschillende actieplannen, maar België heeft geen specifiek overkoepelend of breed kader of actieplan voor corruptiebestrijding ⁵⁸. Het corruptiebestrijdingsbeleid is verspreid over verschillende thematische beleidsdocumenten. In het Nationaal Veiligheidsplan 2022-2025 worden bepaalde vormen van fraude, waaronder “sociale fraude” en “fiscale fraude en andere financiële en economische fenomenen” als prioriteiten voor de politie aangemerkt ⁵⁹. Daarnaast hebben het ministerie van Financiën en het College voor de strijd tegen de sociale en fiscale fraude het actieplan 2021 voor de bestrijding van deze vormen van fraude aangenomen, met daarin concrete maatregelen voor verdere samenwerking tussen overheidsdiensten op dit vlak ⁶⁰. Verschillende netwerken en samenwerkingsplatforms op federaal niveau houden zich bezig met de coördinatie van bepaalde aspecten van het corruptiebestrijdingsbeleid, maar er is kennelijk geen instantie die de coördinatie van dit beleid in zijn geheel in handen heeft. België heeft geen overkoepelend strategisch kader of actieplan voor corruptiebestrijding ⁶¹. De bevoegdheid voor de uitwisseling met internationale corruptiebestrijdingsinstanties berust bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat daarvoor gebruik maakt van een formeel platform (CooMulti) waar ook andere federale ministeries en de gemeenschappen en gewesten vertegenwoordigd zijn. Een informeel anticorruptieplatform van het ministerie van Justitie (PACORR) zorgt voor de verdere coördinatie van de respons op internationale aanbevelingen over corruptiebestrijding ⁶².

Hoewel de situatie de afgelopen jaren sterk is verbeterd, zijn de middelen waarmee de CDBC (de in de federale politie ingebodde Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie) corruptiezaken op hoog niveau moet aanpakken, nog steeds beperkt. De begrotingssituatie van de CDBC, die in een intern verslag van 2018 ⁶³ en door de GRECO

⁵⁵ Flash Eurobarometer 507 over de houding van het bedrijfsleven ten opzichte van corruptie in de EU (2022). De Eurobarometer-gegevens over de houding van het bedrijfsleven ten opzichte van corruptie worden om de twee jaar geactualiseerd. De vorige gegevensreeks is terug te vinden in Flash Eurobarometer 482 over de houding van het bedrijfsleven ten opzichte van corruptie (2019).

⁵⁶ Speciale Eurobarometer 523 over corruptie (2022).

⁵⁷ Flash Eurobarometer 507 over de houding van het bedrijfsleven ten opzichte van corruptie in de EU (2022).

⁵⁸ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁵⁹ Federale ministerraad, kadernota Integrale Veiligheid en Nationaal Veiligheidsplan. Federale politie, "Een geïntegreerde politie die haar aanpak van onveiligheid vernieuwt, verbetert en verankert".

⁶⁰ SIOD, actieplan sociale fraudebestrijding 2021 en door minister van Financiën Van Peteghem gelanceerd actieplan tegen fiscale en sociale fraude.

⁶¹ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁶² Informatie die het ministerie van Justitie en het ministerie van Buitenlandse Zaken hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8.

⁶³ Het uit 2018 daterende verslag van een federale magistraat is niet openbaar, maar heeft toch uitvoerige media-aandacht gekregen. Zie bijvoorbeeld De Standaard (2019), "Onderbemand en geen leiding: strijd tegen corruptie is zwalpende sloopstanker". Zie ook evaluatieverslag over België in het kader van de vijfde

bijzonder problematisch werd genoemd, is de afgelopen jaren aanzienlijk verbeterd⁶⁴. Desondanks zijn de middelen van de CDBC over het algemeen nog altijd beperkt. Toch boekt de CDBC resultaten in corruptiezaken op hoog niveau en stelt hij ambtshalve onderzoeken in⁶⁵. Belanghebbenden wijzen op goede resultaten van de CDBC in recente onderzoeken, met name met betrekking tot corruptie bij overheidsfunctionarissen via beïnvloeding door misdaadorganisaties⁶⁶. Dat delen van de federale politie over beperkte middelen beschikken, heeft ook gevolgen voor corruptiezaken: de Federale Gerechtelijke Politie neemt niet meer deel aan een aantal fraudezaken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁶⁷ en het SkyECC-onderzoek heeft zoveel corruptiezaken aan het licht gebracht dat het volgens het hoofd van de federale politie lastig wordt deze allemaal te behandelen⁶⁸.

Hoewel het land beschikt over een systeem voor het melden van buitenlandse omkoping, blijven er tekortkomingen bestaan, met name wat betreft verjaring, verzameling van bewijsmateriaal en prioritering. Zoals aangegeven in het verslag over de rechtsstaat 2021 is een aantal aanbevelingen van de OESO, met name inzake het onderzoek en de vervolging in het kader van buitenlandse omkopingszaken, nog niet volledig uitgevoerd, onder meer wat betreft de verjaringstermijn van onderzoeken⁶⁹. Zowel het onderzoek als de vervolging in het kader van buitenlandse omkopingszaken blijft moeilijk door de complexiteit van de operaties in derde landen en de over het algemeen beperkte middelen van de CDBC⁷⁰. Hierdoor wordt het nog moeilijker bewijsmateriaal te verzamelen en verzoeken om wederzijdse rechtshulp uit te voeren. Het openbaar ministerie heeft melding gemaakt van zeven geregistreerde gevallen van buitenlandse omkoping in de periode 2019-2021⁷¹. Volgens belanghebbenden wordt er in een aantal van deze zaken vooruitgang geboekt⁷².

De rechtshandhavingsinstanties staan positief tegenover minnelijke schikkingen, waarvan regelmatig gebruik wordt gemaakt om resultaten te boeken in corruptiezaken op hoog niveau. Op grond van de wetgeving inzake minnelijke schikkingen⁷³ kan een

evaluatiecyclus van de GRECO, punten 140-142, en verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁶⁴ Informatie die de CDBC heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7, en jaarverslag 2020 van de federale politie.

⁶⁵ Informatie ontvangen van de CDBC en Transparency International in het kader van het landenbezoek.

⁶⁶ Met name de resultaten met betrekking tot het SkyECC/Encrochat-onderzoek (zie voor meer informatie VRT NWS, 1 jaar SkyECC). Zie de schriftelijke bijdrage van de dienst van het openbaar ministerie in het kader van het landenbezoek; De Standaard (2022), ““Het geld is op. Er is te veel gesneden”: noodkreet van de baas van de federale politie”.

⁶⁷ Het Nieuwsblad (2022), “Brussels gerecht laat een op de vijf fraudedossiers ongemoeid: “Noodgedwongen””.

⁶⁸ De Standaard (2022), ““Het geld is op. Er is te veel gesneden”: noodkreet van de baas van de federale politie” en de Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), gezamenlijke zitting van de Commissie Binnenlandse Zaken en Justitie, hoorzitting over de situatie van de federale gerechtelijke politie.

⁶⁹ OESO (2018), evaluatie van België (fase 3): aanvullend schriftelijk verslag; verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8.

⁷⁰ Evaluatieverslag over België (2020) in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, punten 141-142.

⁷¹ Twee in 2019, twee in 2020, drie in 2021. Schriftelijke bijdrage van de dienst van het openbaar ministerie in het kader van het landenbezoek.

⁷² Informatie ontvangen van Transparency International in het kader van het landenbezoek.

⁷³ Ook bekend als de “Wet op verruimde minnelijke schikking”. De betrokken bepalingen zijn vastgesteld in artikel 216 bis van het Wetboek van Strafvordering. Het systeem staat sinds de hervorming van maart 2018 onder verscherpte rechterlijke controle. Zie ook Eubelius (2018), “Nieuw wetgevend kader voor de minnelijke schikking”.

verdachte een schikking met het openbaar ministerie treffen om de procedure zonder schuldbekenenis te seponeren⁷⁴. Volgens het openbaar ministerie zijn de afgelopen drie jaar in negen corruptiezaken dergelijke schikkingen geregistreerd⁷⁵. Rechtshandhavingsambtenaren wijzen op het positieve effect van dergelijke schikkingen, waardoor sneller resultaten kunnen worden geboekt, zowel wat betreft de opgelegde boetes als de tijd die nodig is om een corruptiezaak op hoog niveau af te sluiten⁷⁶. Volgens de minister van Justitie blijft voorzichtigheid echter geboden en mogen dergelijke schikkingen, hoe nuttig ze als aanvullend instrument ook zijn, niet de plaats innemen van de meer traditionele manier van werken⁷⁷. Het College van procureurs-generaal is bezig met een evaluatie van de huidige regels⁷⁸.

De invoering van het integriteitsbeleid in alle geledingen van de politie gaat niet probleemloos, maar er lopen nog een aantal initiatieven om dit probleem aan te pakken.

Er worden momenteel besprekingen gevoerd om de gedragscode van de geïntegreerde politie aan te passen overeenkomstig de aanbevelingen van de GRECO, maar het tijdschema daarvoor ligt nog niet vast⁷⁹. De federale politie heeft, los daarvan, een algemeen integriteitsbeleid vastgesteld met het oog op de invoering van verdere maatregelen in de hele organisatie⁸⁰, en heeft het personeelsbestand van haar integriteitsafdeling uitgebreid⁸¹. De invoering van het integriteitsbeleid in alle geledingen van de politie blijft een uitdaging, aangezien alle 185 lokale politiezones hun eigen integriteitsbeleid handhaven⁸². In mei 2021 is een volledige evaluatie van de gehele politie gestart, die tegen 2023 de basis zal vormen voor concrete beleidsvoorstellen om de politie verder te moderniseren, ook op het gebied van integriteit⁸³. Parallel daarmee onderzoekt een werkgroep, naar aanleiding van een toezegging van de minister van Binnenlandse Zaken⁸⁴ en recente onderzoeken naar corruptie bij de politie⁸⁵, hoe politieambtenaren gedurende hun hele loopbaan, en dus niet alleen aan het begin daarvan, op integriteit kunnen worden gescreend. Met het oog daarop werkt de politie naar eigen zeggen aan een verdere herziening van de politierichtsnoeren en aan de invoering

⁷⁴ Wet van 18 maart 2018 houdende wijziging van diverse bepalingen van het strafrecht, de straffordering en het gerechtelijk recht, en Het Laatste Nieuws, “Afkoopwet bracht sinds 2011 bijna miljard euro in schatkist”.

⁷⁵ Geen in 2019, zeven in 2020 en twee in 2021. Zie de schriftelijke bijdrage van de dienst van het openbaar ministerie in het kader van het landenbezoek.

⁷⁶ Informatie die de CDBC heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

⁷⁷ Vraag over de “afkoopwet” die federaal parlementslid Dieter Van Besien tijdens de plenaire zitting van het parlement stelde aan de minister van Justitie - “Afkoopwet zorgt voor twee maten en gewichten”.

⁷⁸ Vraag over de “afkoopwet” die federaal parlementslid Dieter Van Besien tijdens de plenaire zitting van het parlement stelde aan de minister van Justitie - “Afkoopwet zorgt voor twee maten en gewichten”.

⁷⁹ Informatie die de politie en het comité P hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, en nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling xvi, punten 75-81.

⁸⁰ Informatie die de politie en het comité P hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, en permanente nota van de federale politie “Integriteitsbeleid in de federale politie”.

⁸¹ Nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling xvii, punten 82-87.

⁸² Informatie die de politie heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek. Voor een recent voorbeeld van de verschillende integriteitsbeleidsmaatregelen, zie het onderzoeksverslag van het Comité over mogelijke integriteitsschendingen bij de luchtvaartpolitie, blz. 13-16.

⁸³ Ministerie van Binnenlandse Zaken, Staten-Generaal van de Politie, en informatie die het ministerie van Binnenlandse Zaken en de politie hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

⁸⁴ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9.

⁸⁵ Schriftelijke bijdrage van de dienst van het openbaar ministerie in het kader van het landenbezoek.

van een specifiek nieuw IT-systeem. Er is ook een proefproject op dit gebied gepland⁸⁶. Daarnaast ligt er sinds september 2020 in het parlement een voorstel op tafel tot invoering van een integriteitscontrole bij de bevordering van politieambtenaren⁸⁷. De voor Douane en Accijnzen bevoegde dienst van het ministerie van Financiën heeft ook een specifiek actieplan aangenomen om de overheidsdiensten bewuster te maken van corruptie en om de integriteit van de overheidsdiensten te verbeteren, onder meer via opleiding in specifieke technieken om te reageren op toenaderingspogingen van misdaadorganisaties⁸⁸.

Hoewel er een algemene deontologische code voor de ambtenaren van het federaal openbaar ambt bestaat, zitten er nog steeds lacunes in het integriteitsbeleid voor ministers, ministeriële kabinetten en parlementsliden. Zowel binnen de regering als binnen het parlement worden besprekingen gevoerd over de algemene uitvoering van de GRECO-aanbevelingen op dit gebied (waarvan er veel grotendeels nog niet zijn uitgevoerd⁸⁹) en over de vooruitgang op het gebied van het integriteitsbeleid. Hoewel tot dusver weinig vooruitgang is geboekt, zullen de betrokken ministers naar verwachting in 2022 met een “gecoördineerd initiatief” komen⁹⁰. Ministers en de leden van hun kabinetten vallen grotendeels echter nog steeds buiten het toepassingsgebied van de bestaande regels⁹¹. De deontologische code voor de ambtenaren van het (federaal) openbaar ambt is nog altijd alleen van toepassing op kabinetschefs en adjunct-kabinetschefs. De regering heeft zich ertoe verbonden de werkingssfeer van deze code uit te breiden tot alle kabinetsleden, maar wanneer die uitbreiding precies haar beslag zal krijgen, ligt nog niet vast⁹². Een ministeriële omzendbrief⁹³ met betrekking tot het deontologisch kader voor de ambtenaren van het federaal administratief openbaar ambt blijft van toepassing op alle federale ambtenaren, waarbij de Cel Integriteit en Cultuur binnen de Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning de algemene verantwoordelijkheid draagt voor het integriteitsbeheer ten

⁸⁶ Informatie die de politie en het comité P hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, en nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling xviii, punten 88-93.

⁸⁷ Informatie die de politie en het comité P hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België en Kamer van Volksvertegenwoordigers (2020), wetsvoorstel 55-1497/001 betreffende de herziening van een aantal elementen van het statuut van de politiediensten met het oog op de invoering van een geïnstitutionaliseerde integriteitscontrole bij bevordering.

⁸⁸ Schriftelijke bijdrage van het ministerie van Financiën in het kader van het landenbezoek.

⁸⁹ Nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, punten 115-120.

⁹⁰ Nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, punten 115-120, en informatie die het kabinet van de eerste minister en de Federale Deontologische Commissie hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België. Zie ook Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), Commissie voor Grondwet en Institutionele Vernieuwing, blz. 7.

⁹¹ Evaluatieverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, punten 37-40, en het nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling iii, punten 18-24. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9-10.

⁹² Er is beperkte vooruitgang geboekt, zoals de bekendmaking van namen en functies van kabinetsleden op een internetportaal. Personeelsleden van de kabinetten van ministers en staatssecretarissen kunnen deelnemen aan integriteitsworkshops hoewel deze workshops, in strijd met de aanbevelingen van de GRECO, nog steeds op ad-hocbasis worden georganiseerd. Zie de Belgische federale regering, beleidsnota Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing, blz. 8-9, door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 9, nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, punt 117, en informatie van de Cel Integriteit en Cultuur in het kader van het landenbezoek aan België.

⁹³ Zie Omzendbrief nr. 573 “met betrekking tot het deontologisch kader voor de ambtenaren van het federaal administratief openbaar ambt”.

aanzien van federale ambtenaren⁹⁴. De verbetering van het algemene federale integriteitsbeleid (met bijzondere aandacht voor de ambtenarij), eventueel met inbegrip van een sanctiemechanisme, is een van de prioriteiten van de minister voor Ambtenarenzaken⁹⁵. De Federale Deontologische Commissie heeft zich bereid getoond om een advies over het cumuleren van functies in de publieke sector op te stellen⁹⁶.

Er bestaan nog steeds tekortkomingen op het gebied van de verificatie en de transparantie van de vermogensaangifte en de belangenverklaring. Zoals opgemerkt in de verslagen over de rechtsstaat 2020 en 2021⁹⁷ volstaat het systeem van de vermogensaangifte niet om adequate verificatie en transparantie te waarborgen, aangezien het Rekenhof de aangifte ontvangt in een verzegelde enveloppe en alleen onderzoeksrechters toegang tot de aangiften hebben in het kader van strafrechtelijke onderzoeken⁹⁸. Anderzijds hebben alle personen die wettelijk verplicht waren om in 2021 een mandatenlijst in te dienen, dit ook daadwerkelijk gedaan. Het Rekenhof kan dossiers doorgeven aan het openbaar ministerie en kan sinds 2020 administratieve geldboetes opleggen als het dossier (van wie geen mandatenlijst of vermogensaangifte indient of de wettelijke termijn niet in acht neemt) niet verder wordt behandeld⁹⁹. De bij het Rekenhof ingediende lijsten van de extraparlamentaire mandaten van de parlementsleden staan inmiddels ook op de website van het parlement¹⁰⁰. De Belgische autoriteiten zijn van plan initieel overleg tussen de uitvoerende en de wetgevende macht op te starten om het systeem van de vermogensaangifte en de mandatenlijst te verbeteren¹⁰¹. Het parlement heeft in mei 2022 een kleine herziening goedgekeurd, op grond waarvan ook districtsburgemeesters en -schepenen een mandatenlijst en een vermogensaangifte moeten indienen¹⁰². Een aantal andere wetgevingsinitiatieven over dit onderwerp is nog in behandeling in het parlement, maar het is nog niet duidelijk of daarvoor de vereiste meerderheid zal worden bereikt¹⁰³.

⁹⁴ De Cel Integriteit en Cultuur coördineert zowel het federale interministeriële Netwerk van integriteitscoördinatoren als het Netwerk Vertrouwenspersonen Integriteit als intern kanaal voor zaken waarbij klokkenluiders betrokken zijn. Het Centrum voor Integriteit van de Federale Ombudsman fungeert als extern meldingsinstrument voor ambtenaren in geval van integriteitsschendingen. Informatie die de Cel Integriteit en Cultuur en de Ombudsman hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van de Ombudsman in het kader van het landenbezoek. Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁹⁵ Informatie die het ministerie van Justitie en de Cel Integriteit en Cultuur hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, beleidsnota van de federale regering inzake ambtenarenzaken (2022), blz. 16, en beleidsnota van de federale regering inzake ambtenarenzaken (2021), blz. 5.

⁹⁶ Schriftelijke informatie verstrekt door België in het kader van het landenbezoek.

⁹⁷ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9.

⁹⁸ De GRECO maakt hierover in haar nieuwe nalevingsverslag dezelfde opmerkingen (zoals vermeld in het verslag over de rechtsstaat 2021) als in het evaluatieverslag over de vijfde cyclus. Zie het nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbevelingen xii en xvii, punten 63-66.

⁹⁹ Rekenhof (2022) - Rekenhof publiceert de lijst van mandaten.

¹⁰⁰ Schriftelijke bijdrage van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in het kader van het landenbezoek.

¹⁰¹ Tweede nalevingsverslag over België in het kader van de vierde evaluatiecyclus van de GRECO, punt 23.

¹⁰² Zie het ontwerp van bijzondere wet "tot wijziging van de bijzondere wetgeving inzake mandatenlijst en vermogensaangifte, wat de uitbreiding van het toepassingsgebied tot districtsburgemeesters en -schepenen betreft" (DOC 55-2297), dat is aangenomen door de Senaat op 25 februari 2022 en door de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 19 mei 2022.

¹⁰³ Schriftelijke bijdrage van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in het kader van het landenbezoek. Zie met name het wetsvoorstel "tot wijziging, wat betreft de rechters en ambtenaren van het openbaar ministerie,

In het parlement wordt momenteel overleg gepleegd over een wijziging van de regels inzake geschenken en gratificaties voor leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De tekortkomingen die in eerdere verslagen over de rechtsstaat zijn vastgesteld¹⁰⁴, zijn tot dusver niet aangepakt. Het parlement heeft nog steeds geen duidelijke en consistente regels inzake geschenken en gratificaties. Zolang het parlementaire overleg over mogelijke wijzigingen van de regels inzake geschenken en gratificaties lopende is¹⁰⁵, kan de regering de regels die in dat verband van toepassing zijn voor ministers en hun kabinetten niet aanpassen¹⁰⁶. Het parlement heeft de Federale Deontologische Commissie in 2021 tweemaal verzocht advies uit te brengen over het bestaande systeem van geschenken en gratificaties voor parlementsleden¹⁰⁷. In antwoord hierop heeft deze commissie het parlement geadviseerd om bij wijze van duidelijk richtsnoer voor de parlementsleden concreet af te bakenen wat als een geschenk met een symbolische waarde dient te worden beschouwd¹⁰⁸. Het is aan het parlement te beslissen over verdere concrete stappen in deze hervorming. De Federale Deontologische Commissie heeft onder meer als taak leden van het parlement individueel te adviseren over mogelijke belangenconflicten, maar van die mogelijkheid wordt maar zelden gebruik gemaakt: sinds de commissie in 2016 met haar werk van start is gegaan, heeft ze slechts drie adviezen aan individuele leden uitgebracht¹⁰⁹.

De regering heeft toegezegd het toepassingsgebied van de lobbywetgeving uit te breiden tot alle leden van de regering en hun kabinetten, terwijl het parlement de bestaande wetgeving hervormt. De regering heeft in een beleidsnota beloofd het bestaande parlementaire lobbyregister uit te breiden en is in die nota tevens ingegaan op de in het regeerakkoord van 2020 aangekondigde hervormingen¹¹⁰. Deze hervorming zou het bestaande parlementaire lobbyregister overeenkomstig de aanbevelingen van de GRECO uitbreiden tot de gehele regering en alle kabinetsleden, nadat het parlement zijn evaluatie van de bestaande wetgeving heeft afgerond¹¹¹. Inmiddels heeft de Kamer van Volksvertegenwoordigers de fracties geraadpleegd en een vergelijkende studie over een dergelijke hervorming besproken¹¹². Naar aanleiding hiervan is in december 2021 een wetgevingsinitiatief ter uitbreiding van de bestaande wetgeving inzake lobbyactiviteiten op

van de wet van 2 mei 1995 betreffende de verplichting om een lijst van mandaten, ambten en beroepen, alsmede een vermogensaangifte in te dienen” (DOC 55-0819) en het voorstel van bijzondere wet “tot wijziging van de bijzondere wet van 2 mei 1995 betreffende de verplichting om een lijst van mandaten, ambten en beroepen, alsmede een vermogensaangifte in te dienen” (DOC 55-1533).

¹⁰⁴ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9.

¹⁰⁵ Tweede nalevingsverslag over België in het kader van de vierde evaluatiecyclus van de GRECO, punten 9, 10 en 27.

¹⁰⁶ Nalevingsverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling x, punten 54-58.

¹⁰⁷ Informatie van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek aan België (2021), advies nr. 2021/3 van de Federale Deontologische Commissie aangaande preventie van corruptie bij parlementsleden (geschenken) en interpretatief advies nr. 2021/5 van de Federale Deontologische Commissie (2021) aangaande preventie van corruptie bij parlementsleden (geschenken).

¹⁰⁸ Schriftelijke bijdrage van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek.

¹⁰⁹ Schriftelijke bijdrage van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek.

¹¹⁰ Verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9-10, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10.

¹¹¹ Belgische federale regering, beleidsnota over institutionele hervormingen en democratische vernieuwing, blz. 8-9.

¹¹² Schriftelijke bijdrage van het kabinet van de eerste minister in het kader van het landenbezoek.

tafel gelegd, dat momenteel in het parlement wordt besproken en waarover de Raad van State in februari 2022 advies heeft uitgebracht¹¹³. Het voorstel houdt in dat er een lobbyregister (in het voorstel “transparantieregister” genoemd) komt voor het federale parlement en de federale regering en dat de voetafdruk¹¹⁴ van elk wetgevingsvoorstel moet worden bepaald¹¹⁵. Deze werkzaamheden zouden in de zomer van 2022 kunnen worden afgerond¹¹⁶.

Er blijven lacunes bestaan in de regels inzake “draaideurpraktijken”, zowel wat betreft het toepassingsgebied van de bestaande regels als wat betreft het ontbreken van beperkingen in de tijd. Zoals in voorgaande jaren is gemeld¹¹⁷, bestaan er weliswaar enkele regels inzake “draaideurpraktijken” voor parlementsleden en ambtenaren, maar zitten er nog steeds lacunes in de regels van de deontologische code voor de leden van de regering en hun kabinetten¹¹⁸. Indien de regering de toepassing van de deontologische code voor de ambtenaren van het openbaar ambt zou uitbreiden tot kabinetsleden (zie hierboven), zou daarmee ook toepassing van de regels inzake draaideurpraktijken worden uitgebreid. In het algemeen zijn er echter geen duidelijke of bindende regels inzake afkoelingsperioden of beperkingen in de tijd voor ministers, het personeel van ministers of parlementsleden¹¹⁹. Alle werkzaamheden met betrekking tot dergelijke hervormingen bevinden zich nog in een voorbereidend stadium¹²⁰. Na de wijzigingen die in 2021 zijn ingevoerd overeenkomstig de aanbevelingen van de GRECO inzake buitenlandse schenkers, hebben zich geen verdere ontwikkelingen op het gebied van de financiering van politieke partijen voorgedaan¹²¹.

Er staat een herziening van het wetgevingskader voor een betere bescherming van klokkenluiders op het programma. In het regeerakkoord werden, met het oog op aanpassing aan de desbetreffende EU-richtlijn¹²², alomvattende regels ter bescherming van klokkenluiders aangekondigd, waarin specifiek wordt verwezen naar de bescherming van ambtenaren die te goeder trouw laakbare feiten in hun administratie aan de kaak stellen¹²³. Er zijn twee afzonderlijke wetten in voorbereiding, één voor de particuliere sector, onder leiding van het ministerie van Economische Zaken, en een voor de overheidssector, onder leiding

¹¹³ Schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek en Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), advies van de Raad van State over het wetsvoorstel tot oprichting van een transparantieregister en tot invoering van een transparantieparagraaf.

¹¹⁴ De voetafdruk van de wetgeving geeft een volledig beeld van de contacten van lobbyisten en belanghebbenden met wetgevers over specifieke wetgeving.

¹¹⁵ Kamer van Volksvertegenwoordigers (2021), wetsvoorstel 55-2394 tot oprichting van een transparantieregister en tot invoering van een transparantieparagraaf, en Knack (2021) “Voortaan lobbyparagraaf in elk wetsvoorstel – Vivaldi zet stapjes richting meer transparantie”.

¹¹⁶ Schriftelijke bijdrage van het kabinet van de eerste minister in het kader van het landenbezoek.

¹¹⁷ Verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10, en verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10.

¹¹⁸ Uit de deontologische code voor de openbare mandatarissen: “Na afloop van hun mandaat moeten de openbare mandatarissen de uit hun opdracht voortvloeiende verplichtingen in acht nemen, met name eerlijkheid en kiesheid inzake het aanvaarden van bepaalde ambten of voordelen.” Zie het evaluatieverslag over België in het kader van de vijfde evaluatiecyclus van de GRECO, aanbeveling x, punt 89.

¹¹⁹ Informatie van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek.

¹²⁰ Schriftelijke bijdrage van het kabinet van de eerste minister in het kader van het landenbezoek.

¹²¹ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10.

¹²² Richtlijn (EU) 2019/1937 inzake de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden.

¹²³ Regeerakkoord van de Belgische federale regering (2020).

van de Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning¹²⁴. De bestaande wet van 2013 inzake klokkenluiders binnen de overheid dient als basis¹²⁵. Er zou zowel een intern als een extern meldkanaal komen (het externe is in de meeste gevallen de Federale Ombudsman)¹²⁶. De termijnen voor de vaststelling van deze twee wetten zijn echter nog niet duidelijk. Bij wetwijziging van december 2021 zijn de bestaande meldlijnen voor klokkenluiders binnen de politie geactualiseerd en is het Comité P het belangrijkste externe meldkanaal voor alle politiemedewerkers geworden¹²⁷.

Het gevaar voor corruptie in verband met COVID-19 blijft bestaan. De CDBC heeft nieuwe gevallen van corruptie geconstateerd die verband houden met de pandemie, met name op het gebied van fraude en overheidsopdrachten (mondmaskers, persoonlijke beschermingsmiddelen enz.)¹²⁸. Met het oog op meer transparantie heeft het Rekenhof een interactief dashboard gecreëerd met informatie over steunmaatregelen van de overheid voor bedrijven en particulieren in de context van de COVID-19-crisis¹²⁹.

III. MEDIAPLURIFORMITEIT EN -VRIJHEID

België heeft drie taal- en cultuurgemeenschappen, elk met bevoegdheden op het gebied van mediapluriformiteit. Onafhankelijke mediaregulatoren en een rechtskader op basis van een reeks constitutionele waarborgen, onder meer inzake de pers en de vrijheid van meningsuiting, hebben tot doel mediapluriformiteit te waarborgen¹³⁰.

Een stabiel regelgevingskader staat borg voor de onafhankelijkheid en de doeltreffende werking van de mediaregulatoren en de zelfregulerende instanties. Sinds de omzetting van de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten¹³¹ is het regelgevingskader van de regulatoren van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap stabiel gebleven en beschikken zij over voldoende onafhankelijkheid en financiële middelen¹³². De regulator voor de media voor de Duitstalige Gemeenschap heeft extra financiële en personele middelen gekregen¹³³. De twee zelfregulerende instanties voor journalistiek die in het land actief zijn¹³⁴, zijn efficiënt en dynamisch¹³⁵.

¹²⁴ Informatie die de Ombudsman en de Cel Integriteit en Cultuur hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, en input van België voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 9-10.

¹²⁵ Informatie die de Ombudsman en de Cel Integriteit en Cultuur hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

¹²⁶ Minister van Economie en Werk (2022) “Een betere bescherming voor klokkenluiders in België” en informatie die de Ombudsman en de Cel Integriteit en Cultuur hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

¹²⁷ Informatie die de politie en het Comité P hebben verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, en input van België voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 9-10.

¹²⁸ Informatie van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België.

¹²⁹ Zie het COVID-19-platform van het Rekenhof.

¹³⁰ België staat op de drieëntwintigste plaats van de World Press Freedom Index van Reporters without Borders van 2022, tegenover de elfde plaats het jaar daarvoor.

¹³¹ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 11.

¹³² Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 11, zoals bevestigd door de informatie die de mediaregulatoren tijdens het landenbezoek hebben verstrekt.

¹³³ Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 11.

¹³⁴ De *Conseil de déontologie journalistique* (zelfregulerende media-instantie voor de Franse en de Duitstalige Gemeenschap) en de Raad voor de Journalistiek (zelfregulerende media-instantie voor de Vlaamse Gemeenschap) – verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de

De mediamarkten in de drie taalgemeenschappen blijven sterk geconcentreerd. België wordt gekenmerkt door kleine en sterk geconcentreerde markten¹³⁶. De Vlaamse mediamar­kt was al sterk geconcentreerd¹³⁷ en de concentratie van de mediamar­kt van de Franse Gemeenschap is recent toegenomen¹³⁸. Wat de markt- en publieksconcentratie in de Vlaamse en de Franse Gemeenschap betreft, hebben vier kanalen een aandeel van bijna 100 % in handen. De concentratie-index op de relevante taalmarkten ligt dus hoog¹³⁹. Hoewel de regulator van de Vlaamse Gemeenschap concentraties in de Vlaamse mediasector slechts in kaart kan brengen¹⁴⁰, heeft de regulator van de Franse Gemeenschap de bevoegdheid om concentratie-indexen te monitoren en regelgevend op te treden als hij vaststelt dat de concentratie op de mediamar­kt te hoog is¹⁴¹. De Belgische Mededingingsautoriteit houdt bij haar beoordelingen van concentraties in de mediasector steeds rekening met aspecten op het gebied van mediapluriformiteit, hoewel ze daar wettelijk niet toe verplicht is¹⁴². Het ontbreken van bepalingen voor het beoordelen van niet-economische risico's van mediaconcentraties kan het voor de mediaregulatoren echter moeilijk maken om op te treden tegen potentiële risico's die de hoge concentratie van de mediamar­kten met zich meebrengt voor de pluriformiteit van de media¹⁴³.

Gevestigde waarborgen blijven de onafhankelijkheid van de publieke media garanderen. De drie taalgemeenschappen hebben elk hun openbare omroep¹⁴⁴. De redactionele onafhankelijkheid van deze omroepen wordt gewaarborgd door regels inzake onpartijdigheid en onafhankelijkheid van politieke partijen. De bestuurders van de openbare omroepen mogen niet tegelijkertijd een politiek ambt bekleden of een functie hebben in een pers- of mediabedrijf¹⁴⁵. De politieke fracties die deel uitmaken van de parlementen van de

rechtsstaat in België, blz. 11, en verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10.

¹³⁵ Beide instanties spelen een belangrijke rol in het project “Mediaraden in het digitale tijdperk”, dat door de European Federation of Journalists is gelanceerd en door de Europese Commissie wordt gesteund – bijdrage van de European Federation of Journalists aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 10.

¹³⁶ Monitor voor de pluriformiteit van de media 2021, landverslag voor België, blz. 7.

¹³⁷ Voor de klassieke mediaproducten is 80 tot 100 % van de markt in handen van slechts vijf mediagroepen: VRT, DPG Media, Mediahuis, Roularta en Telenet (De Vijver Media). Regulator voor de audiovisuele media van de Vlaamse gemeenschap (2021), Engelstalige handleiding bij het Vlaamse verslag over mediaconcentratie 2021, blz. 12.

¹³⁸ RosselGroup en DPG Media hebben RTL Belgium gekocht en IPM heeft een regionale persgroep (EDA) en een particuliere televisiezender (LN24) gekocht. Bijdrage van de European Federation of Journalists aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 11, bevestigd door informatie van de Raad voor de Journalistiek en de Conseil de déontologie journalistique in het kader van het landenbezoek.

¹³⁹ Monitor voor de pluriformiteit van de media 2022, landverslag voor België, blz. 13.

¹⁴⁰ Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009, artikel 218, lid 2, punt 8.

¹⁴¹ Decreet van de Franse Gemeenschap betreffende audiovisuele mediadiensten en videoplatformdiensten, artikelen 2.2.1 en 2.2.3.

¹⁴² Monitor voor de pluriformiteit van de media 2021, landverslag voor België, blz. 17. Monitor voor de pluriformiteit van de media 2022, landverslag voor België, blz. 13.

¹⁴³ Bijdrage van de European Federation of Journalists aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 11-12.

¹⁴⁴ *Radio-Télévision Belge de la Communauté Française (RTBF)*, Vlaamse Radio en Televisieomroep (VRT) en *Belgisches Rundfunk- und Fernsehzentrum der Deutschsprachigen Gemeinschaft (BRF)*, European Audiovisual Observatory (2022), *Governance and independence of public service media*, blz. 7.

¹⁴⁵ Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009, artikel 12, lid 2 (voor de Vlaamse Gemeenschap), decreet houdende het statuut van de “Radio-Télévision belge de la Communauté française” van 14 juli 1997, artikel 12, lid 1 (voor de Franse Gemeenschap). In de Duitstalige Gemeenschap wordt de directeur van het BRF aangesteld via een openbare selectieprocedure (zie het decreet van 27 juni 1986 betreffende het Belgisch Radio- en Televisiecentrum van de Duitstalige Gemeenschap, artikel 27). Ingevolge artikel 107, tweede alinea, van het decreet van 1 maart 2021 betreffende de mediadiensten en de

drie Gemeenschappen zijn vertegenwoordigd in de voor bestuur en toezicht bevoegde raden. De betrokken personen worden in deze organen benoemd via toepassing van het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging van erkende fracties¹⁴⁶. Een onlangs goedgekeurde hervorming heeft de onafhankelijkheid van de raad van bestuur van de Vlaamse publieke omroep (VRT) verder versterkt door de benoeming van vier onafhankelijke bestuurders in de raad van bestuur verplicht te stellen¹⁴⁷. De Vlaamse regering wijst ook een gemeenschapsafgevaardigde aan die erop toeziet dat de VRT zijn activiteiten uitoefent conform de wetten, decreten, besluiten en de beheersovereenkomst¹⁴⁸.

Nieuwe ontwikkelingen kunnen leiden tot beperking van de toegang tot informatie en openbare documenten. Bij de omzetting van de richtlijn inzake overheidsinformatie¹⁴⁹ heeft het Vlaamse parlement op 1 juni 2021 het ontwerp van decreet tot wijziging van het bestuursdecreet van 7 december 2018 aangenomen en verschillende uitzonderingsgronden ingevoerd die gevolgen kunnen hebben voor het recht van toegang tot informatie en openbare documenten. Op grond hiervan zouden bestuursinstanties openbaarheidsverzoeken die betrekking hebben op “interne mededelingen” kunnen afwijzen. Volgens belanghebbenden kan dit verkeerd worden geïnterpreteerd en aanleiding geven tot beperking van de toegang tot informatie¹⁵⁰. Belanghebbenden beklagen zich er ook over dat verzoeken om openbaarmaking van officiële documenten niet gecentraliseerd zijn en dat de procedure zeer lang duurt. In geval van weigering kan beroep worden ingesteld bij de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten, maar deze commissie heeft louter een adviserende functie. Wat het federale niveau betreft, is de federale commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten bovendien buiten werking sinds september 2021. Dit kan het voor burgers moeilijker maken om problemen bij het raadplegen of verkrijgen van kopieën van bestuursdocumenten te signaleren¹⁵¹. Deze ontwikkelingen vormen een bevestiging van wat al werd aangegeven in het verslag over de rechtsstaat 2021, namelijk dat de regels inzake toegang tot overheidsinformatie moeten worden verbeterd om de tekortkomingen op het gebied van het recht op informatie adequaat aan te pakken¹⁵².

filmvoorstellingen mogen personeelsleden en leden van de raad van beheer of van de leiding van het BRF voorts geen lid zijn van de Mediaraad.

¹⁴⁶ Overeenkomstig artikel 12, lid 1, van het decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009 worden acht leden van de raad van bestuur aangewezen door de Vlaamse regering, met inachtneming van de evenredige vertegenwoordiging van de politieke fracties in het Vlaamse parlement. Overeenkomstig de artikelen 11, lid 1, en 21, lid 2, van het decreet houdende het statuut van de “Radio-Télévision belge de la Communauté française” van 14 juli 1997 worden de dertien bestuurders van de raad van bestuur en de personen uit de politieke wereld die zitting hebben in de regionale commissies, gekozen door toepassing van het door het parlement van de Franse Gemeenschap erkende stelsel van de evenredige vertegenwoordiging van de erkende politieke fracties.

¹⁴⁷ Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009, artikel 12, lid 1, zoals gewijzigd bij het wijzigingsdecreet van 4 februari 2022.

¹⁴⁸ Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009, artikel 30, lid 1.

¹⁴⁹ Richtlijn (EU) 2019/1024 inzake open data en het hergebruik van overheidsinformatie.

¹⁵⁰ Dat zou volgens een open brief van de Vlaamse Vereniging van Journalisten met name gebeuren wanneer na afweging blijkt dat het beschermde belang (met name de interne besluitvorming) zwaarder weegt dan het openbaar belang dat met de bekendmaking wordt gediend (Vlaamse Vereniging van Journalisten (2021), open brief VVJ aan de Vlaamse wetgever over wijzigingen aan het bestuursdecreet m.b.t. de openbaarheid van bestuur).

¹⁵¹ Schriftelijke bijdrage van Civil Liberties Union for Europe in het kader van het landenbezoek, blz. 60.

¹⁵² Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 12.

Het waarborgen van de veiligheid van journalisten wordt een steeds groter probleem. Hierop werd ook al gewezen in het verslag over de rechtsstaat 2021¹⁵³. Het aantal journalisten dat te maken heeft gekregen met cyberpesten of intimidatie bij het verslaan van buitendemonstraties en -evenementen, is toegenomen¹⁵⁴. In 2021 en begin 2022 werden op het platform van de Raad van Europa ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten¹⁵⁵ en op het platform Mapping Media Freedom¹⁵⁶ verschillende meldingen gedaan van SLAPP's (strategische rechtszaken tegen publieksparticipatie), rechtszaken wegens laster waarin onevenredige schadevergoedingen werden geëist, onlinebedreigingen en fysiek geweld tegen journalisten. Volgens informatie van het Meldpunt Agressie van de Vlaamse Vereniging van Journalisten¹⁵⁷ werden jaarlijks ongeveer 15 meldingen gedaan en steeg het aantal geregistreerde incidenten tegen journalisten in 2021 en begin 2022¹⁵⁸. Belanghebbenden maakten ook melding van klachten tegen politieagenten wegens inbeslagneming en wissing van journalistiek materiaal en wegens aanhouding van journalisten die verslag uitbrachten over betogingen en politie-interventies¹⁵⁹. De bestaande wettelijke waarborgen zijn niettemin solide en de klagers halen doorgaans hun gelijk voor de rechter¹⁶⁰. De federale regering onderneemt ook stappen om de wetgeving te herzien teneinde haatzaaiende uitlatingen in de audiovisuele media doeltreffend te vervolgen en te berechten¹⁶¹.

IV. ANDERE INSTITUTIONELE KWESTIES IN VERBAND MET CONTROLES EN WAARBORGEN

België is een federale staat met aanzienlijke bevoegdheden voor de gemeenschappen en de gewesten. Op federaal niveau heeft België een parlementair tweekamerstelsel. Het parlement bestaat uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat. Zowel de regering als de

¹⁵³ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 13.

¹⁵⁴ Bijdrage van CIVICUS aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 18, bijdrage van de European Federation of Journalists aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 12.

¹⁵⁵ Raad van Europa, platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten - België.

¹⁵⁶ Mapping Media Freedom (2021), landenprofiel België.

¹⁵⁷ Dit meldpunt bestaat sinds begin 2019. Bijdrage van de European Federation of Journalists aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 13.

¹⁵⁸ In 2021 werden 19 meldingen geregistreerd, wat het totale aantal meldingen sinds de oprichting van het meldpunt in 2019 op 52 brengt. Bijdrage van de European Federation of Journalists aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 12, Vlaamse Vereniging van Journalisten (2022), "Meldpunt Agressie tegen Journalisten: een nieuwe stand van zaken", bevestigd door informatie van de European Federation of Journalists in het kader van het landenbezoek.

¹⁵⁹ Bijdrage van CIVICUS aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 18, schriftelijke bijdrage van Civil Liberties Union for Europe in het kader van het landenbezoek, blz. 58.

¹⁶⁰ Zo oordeelde de Brusselse correctionele rechtbank in december 2021 dat de arrestatie van twee journalisten die een vreedzame betoging versloegen, een duidelijke schending vormde van het grondrecht op vrijheid van meningsuiting van journalisten. Schriftelijke bijdrage van de Civil Liberties Union for Europe in het kader van het landenbezoek, blz. 58-59. Zie ook <https://journalist.be/2021/01/politie-mag-perscamera-niet-in-beslag-nemen>.

¹⁶¹ Op grond van de huidige formulering van artikel 150 van de Belgische Grondwet worden haatzaaiende uitlatingen, hoewel ze in theorie strafbaar zijn, vrijwel nooit vervolgd, omdat voor dergelijke processen een jury moet worden ingesteld. Het ministerie van Justitie heeft zich bereid verklaard artikel 150 van de grondwet zodanig te wijzigen dat zaken op het gebied van haatzaaiende uitlatingen, onder meer tegen journalisten, voor de strafrechter kunnen worden gebracht en doeltreffend kunnen worden vervolgd en berecht. Voor een wijziging van de grondwet is een tweederdemeerderheid in het parlement nodig. VRT NWS (2021), minister Van Quickenborne wil vervolging bij hate speech gemakkelijker maken.

leden van Kamer en Senaat kunnen wetgevingsinitiatieven nemen¹⁶². De afdeling Wetgeving van de Raad van State brengt advies uit over ontwerpwetgeving. Het Grondwettelijk Hof is bevoegd om de wetgevingsbesluiten van het federale parlement en van de parlementen van de gemeenschappen en de gewesten te toetsen. Naast justitie spelen onafhankelijke autoriteiten een belangrijke rol op het gebied van controles en waarborgen.

De toepassing van de “pandemiewet” is “gedeactiveerd”. In maart 2022 kondigde het federale parlement het einde af van de noodtoestand in het kader van de pandemiewet¹⁶³. De wet bepaalt dat de regering de noodtoestand bij koninklijk besluit kan afkondigen, en dat deze afkondiging binnen 15 dagen door het parlement moet worden bekrachtigd. Krachtens de pandemiewet moeten noodmaatregelen bij koninklijk besluit worden vastgesteld, behalve in geval van “dreigend gevaar”. In dat geval kunnen bij ministerieel besluit maatregelen worden vastgesteld. Hoewel de wet voorzag in een grotere rol voor het parlement (in de vorm van doorlopende parlementaire controle), is bekrachtiging door het parlement alleen vereist voor de afkondiging en de verlenging van de noodtoestand als gevolg van een epidemie. Ook de rechtbanken hebben in 2021 en 2022 een actieve rol gespeeld in het toetsen van de maatregelen in verband met COVID-19¹⁶⁴ en er zijn verzoeken tot nietigverklaring van de pandemiewet aanhangig bij het Grondwettelijk Hof.

Het Federaal Instituut voor de rechten van de mens (FIRM) heeft in het eerste jaar van zijn bestaan een actieve rol gespeeld¹⁶⁵. Het FIRM heeft met name tal van adviezen uitgebracht en aanbevelingen gedaan over belangrijke en maatschappelijk controversiële onderwerpen¹⁶⁶. Volgens het strategisch plan van het FIRM zou werk worden gemaakt van een samenwerkingsakkoord om de bevoegdheid van het instituut uit te breiden tot het niet-federale niveau, zoals vastgelegd in de wet tot oprichting van het instituut¹⁶⁷. Om de doeltreffende werking ervan te waarborgen, moet een verdere uitbreiding van zijn activiteiten of mandaat, zoals een bevoegdheid om individuele klachten te behandelen, gepaard gaan met aanvullende middelen. Tegelijkertijd heeft de Vlaamse regering de oprichting van een afzonderlijk Vlaams Instituut voor de rechten van de mens aangekondigd¹⁶⁸, aangezien Vlaanderen zich in 2023 terugtrekt uit Unia, het nationale centrum voor gelijke kansen en

¹⁶² De Senaat kan alleen op bepaalde gebieden wetgeving voorstellen.

¹⁶³ Wet betreffende de maatregelen van bestuurlijke politie tijdens een epidemische noodsituatie. De wet is in juli 2021 aangenomen om te voorzien in een nieuwe wettelijke basis voor noodmaatregelen in geval van een pandemie.

¹⁶⁴ Zie bijvoorbeeld de arresten van het Hof van Cassatie over de geldigheid van een koninklijk besluit dat voorziet in bijzondere gronden voor de schorsing van de verjaring van de strafvordering in het kader van de pandemie (P.20.1346.N van 13 april 2021) en over het verbod tot samenscholingen en het verbod om zich onnodig op de openbare weg en in openbare plaatsen te bevinden, teneinde de verspreiding van COVID-19 te beperken (P.21.1129.N van 28 september 2021 en P.21.0931.F van 10 november 2021), het arrest van de Raad van State tot schorsing van de sluiting van de culturele sector (252.564 van 28 december 2021) en het arrest van het Grondwettelijk Hof over het COVID Safe Ticket (10/2022 van 20 januari 2022, ECLI:BE:GHCC:2022:ARR.010).

¹⁶⁵ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 14. Het FIRM is van plan de komende jaren meer toezicht te houden op de follow-up die aan zijn aanbeveling wordt gegeven.

¹⁶⁶ Bijvoorbeeld over verplichte vaccinatie in het kader van de COVID-19-pandemie. Advies 6/2022 van het FIRM van 21 maart 2022 over het wetsontwerp betreffende de verplichte vaccinatie tegen COVID-19 van gezondheidszorgbeoefenaars.

¹⁶⁷ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 14.

¹⁶⁸ Het nieuwe instituut krijgt als opdracht om binnen de bevoegdheden waarover Vlaanderen beschikt, de mensenrechten te beschermen. Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022.

bestrijding van discriminatie¹⁶⁹. Enerzijds is de doelstelling om een instituut op te richten dat van GANHRI¹⁷⁰ de A-status zou moeten krijgen, lovenswaardig, maar anderzijds bestaat er bezorgdheid over mogelijke verdere versnippering van het landschap op het gebied van bescherming van de grondrechten¹⁷¹.

Onafhankelijke instellingen spelen een belangrijke rol bij de bescherming van de grondrechten. De stroomlijning van deze instellingen, die momenteel gaande is, moet hun werking efficiënter maken. De administratieve werking van instellingen die een dotatie van het parlement ontvangen, waaronder de Federale Ombudsman¹⁷², het FIRM en de Hoge Raad voor de Justitie, wordt momenteel gestroomlijnd. Dit op extra financiering en efficiëntie gerichte initiatief verdient aanbeveling gezien de financieel problematische situatie van onafhankelijke instellingen¹⁷³. Dit geldt ook voor de Raad van State en het Grondwettelijk Hof, die beide nog steeds een belangrijke rol spelen in het systeem van controles en waarborgen. Niettegenstaande de verbeteringen van de afgelopen jaren kampen ze nog steeds met een aantal problemen op het vlak van personele en financiële middelen¹⁷⁴.

Op 1 januari 2022 moest België nog eenentwintig standaardarresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens uitvoeren¹⁷⁵. Op dat ogenblik wachtte negenenvertig procent van de standaardarresten van de afgelopen tien jaar nog op uitvoering in België; de wachttijd bedroeg er gemiddeld drie jaar en drie maanden¹⁷⁶. Het oudste standaardarrest, over de buitensporig lange looptijd van civiele procedures in eerste aanleg, zit al dertien jaar in de wachtkamer¹⁷⁷. Op 1 juli 2022 is het aantal standaardarresten dat nog moet worden uitgevoerd gedaald tot twintig¹⁷⁸.

Er lopen initiatieven om de samenwerking met de regering verder te ontwikkelen. Het maatschappelijk middenveld wordt als “vernauwd” beschreven. CIVICUS heeft de status

¹⁶⁹ Door België verstrekte informatie voor het verslag over de rechtsstaat 2022. Unia, het onafhankelijke, nationale centrum voor gelijke kansen en bestrijding van discriminatie, heeft interfederale bevoegdheid en is door GANHRI erkend met status B.

¹⁷⁰ De Global Alliance of National Human Rights Institutions van de VN.

¹⁷¹ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 15. Het FIRM werkt vaak samen met andere instanties voor de bescherming van de grondrechten, zoals Unia en Myria, het Federaal Migratiecentrum.

¹⁷² De onafhankelijke Federale Ombudsman heeft in 2020-2021 16 aanbevelingen gedaan (drie aan het parlement en 13 aan de federale autoriteiten).

¹⁷³ Informatie verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁷⁴ Informatie verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België. Zie ook het gezamenlijke memorandum van 2019 van het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State.

¹⁷⁵ Het Comité van Ministers van de Raad van Europa houdt toezicht op de vaststelling van de maatregelen ter uitvoering van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Normaliter groepeerde het Comité zaken tegen een staat die vergelijkbare uitvoeringsmaatregelen, met name algemene maatregelen, vereisen en onderzoekt het deze allemaal samen. De eerste zaak van een dergelijke groep wordt aangewezen als de standaardzaak wat het toezicht op de algemene maatregelen betreft. Vergelijkbare zaken in die groep kunnen worden gesloten wanneer wordt geoordeeld dat alle mogelijke individuele maatregelen zijn genomen om verhaal te bieden aan de verzoeker.

¹⁷⁶ Alle cijfers zijn berekend door het European Implementation Network en zijn gebaseerd op het aantal zaken dat per 1 januari (jaarlijkse afsluitingsdatum) 2022 als hangende worden beschouwd. Zie de bijdrage van het European Implementation Network aan het verslag over de rechtsstaat 2022, blz. 28.

¹⁷⁷ Arrest 44826/05 van 4 november 2008 van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Bell v. Belgium* – sinds 2009 in afwachting van uitvoering. Zie ook hierboven, punt I. Justitieel stelsel.

¹⁷⁸ Gegevens volgens de online databank van de Raad van Europa (HUDOC).

van het maatschappelijk middenveld verlaagd van open naar vernauwd¹⁷⁹ als gevolg van de beperkingen die zijn opgelegd en het politiegeweld dat is gebruikt in 2021 met betrekking tot het recht om te betogen¹⁸⁰. Wat samenwerking betreft, heeft de regering de maatschappelijke organisaties betrokken bij besprekingen over de toekomst van de internationale ontwikkelingssamenwerking¹⁸¹. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er in december 2021 een ontwerpwet aangenomen over het organisatiekader van de Economische en Sociale Raad, die het overleg met maatschappelijke organisaties over toekomstige ontwerpwetgeving moet versterken. Tot slot zij gewezen op verschillende prominente, door maatschappelijke organisaties aangespannen rechtszaken over het milieu, waarin de rechter de staat heeft veroordeeld¹⁸².

De uitgebreide online burgerraadpleging zal dienen als input voor de geplande nieuwe staatshervorming¹⁸³. Van 25 april tot en met 5 juni 2022 kregen burgers, het maatschappelijk middenveld, de academische wereld en de lokale autoriteiten de gelegenheid zich uit te spreken over de staatshervormingsplannen¹⁸⁴. De raadpleging viel uiteen in zes thematische onderwerpen, waaronder de werking van de regering en het parlement, de Belgische staatsstructuur en de verdeling van bevoegdheden over de verschillende overheidsniveaus. De resultaten van deze raadpleging zullen in aanmerking worden genomen bij de voorbereiding van een mogelijke nieuwe staatshervorming¹⁸⁵.

¹⁷⁹ Score gegeven door CIVICUS. De classificatie gebeurt op basis van een schaal met vijf categorieën: open, vernauwd, belemmerd, onderdrukt en gesloten.

¹⁸⁰ Bijdrage van CIVICUS aan het verslag over de rechtsstaat 2022. Deze beoordeling werd bevestigd door informatie die werd verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁸¹ Franet (2022), Landenonderzoek – Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – België.

¹⁸² Vonnis van 17 juni 2021 van de Franstalige rechtbank van eerste aanleg van Brussel, arrest van het Hof van beroep van Brussel van 14 december 2021. De zaken zijn door milieu-ngo's aanhangig gemaakt tegen verschillende Belgische regeringen wegens het niet-nakomen van hun klimaatverplichtingen, onder meer wat betreft CO2-reducties. Tegen het vonnis van 17 juni 2021 is hoger beroep ingesteld.

¹⁸³ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 15.

¹⁸⁴ Zie ook verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 15.

¹⁸⁵ Dit raadplegingsproces moet dienen als input voor een mogelijke nieuwe staatshervorming, waarvoor de voorbereidingen in 2024 klaar moeten zijn.

Bijlage I: lijst van bronnen in alfabetische volgorde*

* De lijst van bijdragen die in het kader van de raadpleging inzake het verslag over de rechtsstaat 2022 zijn ontvangen, is te vinden op: https://ec.europa.eu/info/publications/2022-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

Belgisch Grondwettelijk Hof (2022), arrest van 20 januari 2022, arrest 10/2022, ECLI:BE:GHCC:2022:ARR.010.

Belgisch Hof van Cassatie (2021), arrest van 10 november 2021, P.21.0931.F.

Belgisch Hof van Cassatie (2021), arrest van 13 april 2021, P.20.1346.N.

Belgisch Hof van Cassatie (2021), arrest van 28 september 2021, P.21.1129.N.

Belgische federale regering (2021), *beleidsnota Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing*, DOC 55 2294/020 <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/2294/55K2294020.pdf>.

Belgische federale regering (2022), *input van België voor het verslag over de rechtsstaat 2022*.

Centrum voor pluriformiteit van de media en mediavrijheid (2021), *Monitor voor de pluriformiteit van de media 2021 - landverslag over België*.

Centrum voor pluriformiteit van de media en mediavrijheid (2022), *Monitor voor de pluriformiteit van de media 2022 - landverslag over België*.

CIVICUS (2022), *bijdrage van CIVICUS aan het verslag over de rechtsstaat 2022*.

CIVICUS, Monitor tracking civic space – België <https://monitor.civicus.org/country/belgium/>.

Civil Liberties Union for Europe (2022), *schriftelijke bijdrage van de Civil Liberties Union for Europe aan het verslag over de rechtsstaat 2022 in het kader van het landenbezoek*.

Comité P (2021), *onderzoeksrapport over mogelijke integriteitsschendingen bij de luchtvaartpolitie* <https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/Leiderschap%20en%20integriteit%20bij%20de%20luchtvaartpolitie.pdf>.

Comité P, *Leiderschap en integriteit in de luchtvaartpolitie* <https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/Leiderschap%20en%20integriteit%20bij%20de%20luchtvaartpolitie.pdf>.

De Standaard (2019), *“Onderbemand en geen leiding: strijd tegen corruptie is zwalpende sloopstanker”*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20190514_04400141.

De Standaard (2022), *“Het geld is op. Er is te veel gesneden”: Noodkreet van de baas van de federale politie*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20220410_97735316.

Dienst van de Bestuursrechtscolleges (2020), *jaarverslagen 2019-2020*, <https://www.dbrc.be/sites/default/files/2021-08/DBRC-jaarverslag-2019-2020.pdf>.

Dienst van het openbaar ministerie (2022), *schriftelijke bijdrage van de dienst van het openbaar ministerie in het kader van het landenbezoek*.

Directoraat-generaal Communicatie (2019), *Flash Eurobarometer 482: houding van het bedrijfsleven ten opzichte van corruptie in de EU*.

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Speciale Eurobarometer 502: corruptie*.

Directoraat-generaal Communicatie (2022), *Flash Eurobarometer 507: houding van het bedrijfsleven ten opzichte van corruptie in de EU*.

Directoraat-generaal Communicatie (2022), *Speciale Eurobarometer 523: corruptie*.

Eubelius (2018), *nieuw wetgevend kader over de minnelijke schikking*, <https://www.eubelius.com/nl/nieuws/nieuw-wetgevend-kader-voor-de-minnelijke-schikking-0>.

European Audiovisual Observatory (2022), *Governance and independence of public service media* <https://rm.coe.int/iris-plus-2022en1-governance-and-independence-of-public-service-media/1680a59a76?msclid=fc1e9109c0c411ec8f330a412bc43d0c>.

European Federation of Journalists (2022), *bijdrage aan het verslag over de rechtsstaat 2022*.

European Implementation Network (2022), *bijdrage aan het verslag over de rechtsstaat 2022*.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, arrest van 4 november 2008, *Bell v. Belgium*, 44826/05.

Europese Commissie (2020), *verslag over de rechtsstaat 2020 - landenhoofdstuk over België*.

Europese Commissie (2021), *verslag over de rechtsstaat 2021 - landenhoofdstuk over België*.

Europese Commissie (2022), *EU-scorebord voor justitie*.

Federaal ministerie van Binnenlandse Zaken, *Staten-Generaal van de Politie* <https://www.besafe.be/nl/veiligheidsthemas/staten-generaal-van-de-politie/staten-generaal-van-de-politie>.

Federaal ministerie van Financiën (2022), *schriftelijke bijdrage van het ministerie van Financiën in het kader van het landenbezoek*.

Federaal ministerie van Justitie (2022), *schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek*.

Federale Deontologische Commissie (2021), *interpretatief advies nr. 2021/5 aangaande preventie van corruptie bij parlementsleden (geschenken)* <https://www.fed-deontologie.be/wp-content/uploads/2021/12/Interpretatief-advies-2021-5.pdf>.

Federale Deontologische Commissie (2022), *schriftelijke bijdrage van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek*.

Federale minister van Economie en Werk (2022), *betere bescherming voor klokkenluiders* <https://dermagne.belgium.be/nl/een-betere-bescherming-voor-klokkenluiders-belgi%C3%AB>.

Federale minister van Financiën, *minister Van Peteghem lanceert actieplan in strijd tegen fiscale en sociale fraude*, <https://vanpeteghem.belgium.be/nl/minister-van-peteghem-lanceert-actieplan-strijd-tegen-fiscale-en-sociale-fraude>.

Federale ministerraad (2022), *kadernota Integrale Veiligheid en Nationaal Veiligheidsplan* <https://news.belgium.be/nl/kadernota-integrale-veiligheid-en-nationaal-veiligheidsplan>.

Federale Ombudsman (2022), *schriftelijke bijdrage van de federale Ombudsman in het kader van het landenbezoek*.

Federale politie (2021), *jaarverslag 2020, ons budget*, <https://jaarverslag.federalepolitie.be/organisatie/ons-budget/>.

Federale politie (2021), *permanente nota "Integriteitsbeleid in de federale politie"*.

Federale politie (2022), *"Een geïntegreerde politie die haar aanpak van onveiligheid vernieuwt, verbetert en verankert"*, <https://www.politie.be/5998/nl/nieuws/een-geintegreerde-politie-die-haar-aanpak-van-onveiligheid-vernieuwt-verbetert-en-verankert>.

Federale regering (2021), *beleidsnota ambtenarenzaken*
https://fedweb.belgium.be/sites/default/files/downloads/Ambtenarenzaken_NL.pdf.

Federale regering (2022), *beleidsnota inzake ambtenarenzaken*
https://fedweb.belgium.be/sites/default/files/downloads/20211029_note_de_politique_beleidsnota_De_Sutter.pdf.

FIRM/IFDH (2022), Advies nr. 6/2022 van 21 maart 2022 over het wetsontwerp betreffende de verplichte vaccinatie tegen COVID-19 van gezondheidszorgbeoefenaars,
<https://federalinstitutehumanrights.be/nl/publicaties/wetsontwerp-verplichte-vaccinatie-in-de-zorg>.

Franet, Vrije Universiteit Brussel (2022), *Landenonderzoek – Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – België*; Wenen, het Bureau van de EU voor de grondrechten, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/civic-space-2022-update#country-related>.

Franstalige rechtbank van eerste aanleg van Brussel, *vonnis van 17 juni 2021*.

GRECO (2020), *vijfde evaluatiecyclus – evaluatieverslag over België over het voorkomen van corruptie en het bevorderen van de integriteit binnen de centrale regeringen (hoge functies van de uitvoerende macht) en de politiediensten*.

GRECO (2021), *vierde evaluatiecyclus – evaluatieverslag over België over preventie van corruptie ten aanzien van parlementsleden, rechters en procureurs*.

GRECO (2021), *vierde evaluatiecyclus – tweede nalevingsverslag over België over preventie van corruptie ten aanzien van parlementsleden, rechters en procureurs*.

GRECO (2022), *vijfde evaluatiecyclus – nalevingsverslag over België over het voorkomen van corruptie en het bevorderen van de integriteit binnen de centrale regeringen (hoge functies van de uitvoerende macht) en de politiediensten*.

Het Belgisch Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State (2019), *Gemeenschappelijk memorandum hoogste rechtscolleges* <http://www.raadvst-consetat.be/?page=news&lang=nl&newsitem=564>.

Het Laatste Nieuws (2021), *“Afkoopwet bracht sinds 2011 bijna miljard euro in de schatkist”*, <https://www.hln.be/binnenland/afkoopwet-bracht-sinds-2011-bijna-miljard-euro-in-schatkist~a1836897/>.

Het Nieuwsblad (2022), *“Brussels gerecht laat een op de vijf fraudedossiers ongemoeid: “Noodgedwongen”*”, https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20220329_91698107.

Hof van beroep van Brussel, *arrest van 14 december 2021*.

Hoge Raad voor de Justitie (2021), *“De COVID-19-crisis: impact op de rechtzoekenden en aanpak van de rechterlijke orde”*.

Hoge Raad voor de Justitie (2021), *advies over ontwerpwetgeving tot invoering van bepalingen inzake de organisatie van justitie*.

Hoge Raad voor de Justitie (2022), *schriftelijke bijdrage van de Hoge Raad voor de Justitie in het kader van het landenbezoek*.

Kabinet van de eerste minister (2022), *schriftelijke bijdrage van het kabinet van de eerste minister in het kader van het landenbezoek*.

Kamer van Volksvertegenwoordigers (2020), *wetsvoorstel 55-1497/001 tot wijziging van bepaalde elementen van het statuut van de personeelsleden van de politiediensten met het oog op de invoering*

van een geïnstitutionaliseerde integriteitscontrole op het tijdstip van de bevordering <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/1497/55K1497001.pdf>.

Kamer van Volksvertegenwoordigers (2021), wetsvoorstel 55-2394 tot oprichting van een transparantieregister en tot invoering van een transparantieparagraaf <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/2394/55K2394001.pdf>.

Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), advies van de Raad van State over het wetsvoorstel tot oprichting van een transparantieregister en tot invoering van een transparantieparagraaf <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/2394/55K2394002.pdf>.

Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), beknopt verslag van de Commissie voor Grondwet en Institutionele Vernieuwing van 16 maart 2022 <https://www.dekamer.be/doc/CCRA/pdf/55/ac725.pdf>.

Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), gezamenlijke zitting van de Commissie Binnenlandse Zaken en Justitie, hoorzitting over de situatie van de federale gerechtelijke politie, 11/05/2022, 55U2867, <https://www.dekamer.be/media/index.html?language=nl&sid=55U2867>.

Kamer van Volksvertegenwoordigers (2022), schriftelijke bijdrage van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in het kader van het landenbezoek.

Kamer van Volksvertegenwoordigers, ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wetgeving inzake mandatenlijst en vermogensaangifte, wat de uitbreiding van het toepassingsgebied tot districtsburgemeesters en -schepenen betreft, [DOC 55-2297](#).

Kamer van Volksvertegenwoordigers, ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wetgeving inzake mandatenlijst en vermogensaangifte, wat de uitbreiding van het toepassingsgebied tot districtsburgemeesters en -schepenen betreft, procedure in de commissie, 2297/006, 9 mei 2022, <https://www.dekamer.be/flwb/pdf/55/2297/55K2297006.pdf>. Federale Deontologische Commissie (2021), advies nr. 2021/3 aangaande preventie van corruptie bij parlementsleden (geschenken) <https://www.fed-deontologie.be/wp-content/uploads/2021/09/Advies-2021-3.pdf>.

Kamer van Volksvertegenwoordigers, voorstel van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 2 mei 1995 betreffende de verplichting om een lijst van mandaten, ambten en beroepen, alsmede een vermogensaangifte in te dienen, [DOC 55-1533](#).

Kamer van Volksvertegenwoordigers, wetsvoorstel tot wijziging, wat betreft de rechters en ambtenaren van het openbaar ministerie, van de wet van 2 mei 1995 betreffende de verplichting om een lijst van mandaten, ambten en beroepen, alsmede een vermogensaangifte in te dienen, [DOC 55-0819](#).

Knack (2021), “Voortaan lobbyparagraaf in elk wetsvoorstel – Vivaldi zet stapjes richting meer transparantie”, https://www.knack.be/nieuws/belgie/voortaan-lobbyparagraaf-in-elk-wetsvoorstel-vivaldi-zet-stapjes-richting-meer-transparantie/article-news-1786981.html?cookie_check=1649063270.

Mapping Media Freedom, landenprofiel België <https://www.mappingmediafreedom.org/country-profiles/belgium/>.

OESO (2018), Verdrag inzake de bestrijding van omkoping, aanvullende follow-up van het fase 3-verslag, [https://one.oecd.org/document/DAF/WGB\(2018\)31/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/WGB(2018)31/en/pdf).

Raad van de Europese Unie (2021), bijlage bij het uitvoeringsbesluit van de Raad betreffende de goedkeuring van de beoordeling van het herstel- en veerkrachtplan voor België.

Raad van Europa, platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten – België <https://www.coe.int/en/web/media-freedom/belgium>.

Raad van Europa: Comité van Ministers (2010), *Aanbeveling CM/Rec(2010)12 van het Comité van ministers aan de lidstaten over rechters: onafhankelijkheid, efficiëntie en verantwoordelijkheden*.

Raad van Europa: Comité van Ministers (2021), *Interimresolutie CM/ResDH(2021)103 van het Comité van Ministers*.

Raad van State (2021), arrest van 28 december 2021, arrest 252.564.

Regeerakkoord van de Belgische federale regering (2020), https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf.

Rekenhof (2022), “Rekenhof publiceert de lijst van mandaten” <https://www.ccrek.be/NL/Mandaten/Bezoeker.html>.

Reporters without Borders – België <https://rsf.org/en/country/belgium>.

Richtlijn (EU) 2019/1024 inzake open data en het hergebruik van overheidsinformatie.

Richtlijn (EU) 2019/1937 inzake de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden.

Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD), *actieplan sociale fraudebestrijding 2021*, https://www.siod.belgie.be/sites/default/files/Downloads/Actieplan/SIOD_Actieplan_2021_NL_Def.pdf.

Transparency International (2022), *Corruption Perceptions Index 2021*.

Trends, “Parket viseert DEME voor miljoenen smeergeld”, <https://trends.knack.be/economie/bedrijven/parket-viseert-deme-voor-miljoenen-smeergeld/article-news-1718737.html>.

Van Besien, D. (2021), “Afkoopwet zorgt voor twee maten en twee gewichten”, <https://www.dietervanbesien.be/fraudeafkoopwet>.

Vlaamse Regulator voor de Media, *Engelstalige handleiding bij het Vlaamse verslag over mediaconcentratie 2021*, https://www.vlaamseregulatormedia.be/sites/default/files/english_guide_to_the_2021_version_of_the_report.pdf.

Vlaamse Vereniging van Journalisten (2021), *open brief VVJ aan de Vlaamse wetgever over wijzigingen aan het bestuursdecreet m.b.t. de openbaarheid van bestuur*, <https://journalist.be/2021/06/open-brief-vvj-aan-de-vlaamse-wetgever-over-wijzigingen-aan-het-bestuursdecreet-m-b-t-de-openbaarheid-van-bestuur>.

Vlaamse Vereniging van Journalisten (2022), “Meldpunt agressie tegen journalisten: een nieuwe stand van zaken”, <https://journalist.be/2022/01/meldpunt-agressie-tegen-journalisten-een-nieuwe-stand-van-zaken-2>

VRT NWS (2021), “Minister Van Quickenborne wil vervolging bij hate speech gemakkelijker maken”, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/03/11/van-quickenborne-open-vld-wil-vervolging-bij-hate-speech-gemak/>.

VRT NWS (2022), “1 jaar na Sky ECC-zaak”, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/03/09/1-jaar-sky-ecc/>.

Wet van 18 maart 2018 houdende wijzigingen van diverse bepalingen van het strafrecht, de strafvordering en het gerechtelijk recht, https://etaamb.openjustice.be/nl/wet-van-18-maart-2018_n2018011394.

Bijlage II: landenbezoek aan België

De diensten van de Commissie hebben in maart, april en mei 2022 virtueel vergaderd met:

- Centrale Dienst voor de Bestrijding van de Corruptie
- College van de hoven en rechtbanken
- Comité P
- Grondwettelijk Hof
- Raad van State
- Hof van Cassatie
- Federale Deontologische Commissie
- Federaal instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens
- Federale Ombudsman
- Orde van Vlaamse Balies
- Vlaamse Regulator voor de Media
- Orde van Franstalige en Duitstalige Balies
- Hoge Raad voor de Justitie
- Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA)
- Conseil de déontologie journalistique
- Liga voor Mensenrechten
- Ligue des Droits Humains
- Medienrat van de Duitstalige Gemeenschap
- Ministerie van Binnenlandse Zaken
- Ministerie van Justitie
- Openbaar Ministerie
- Openbare omroepen
- Dienst van de Bestuursrechtscolleges
- Transparency International Belgium
- Cel Integriteit en Cultuur

* De Commissie heeft ook een aantal horizontale bijeenkomsten met de volgende organisaties gehad:

- Amnesty International
- Article 19
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- Europees Centrum voor pers- en mediavrijheid
- Europees Burgerforum
- European Federation of Journalists
- European Partnership for Democracy
- European Youth Forum
- Free Press Unlimited
- Human Rights Watch
- ILGA-Europe
- Internationale Federatie voor de mensenrechten (FIDH)
- Internationaal Persinstituut
- Open Society European Policy Institute (OSEPI)
- Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa
- Philea
- Reporters Without Borders
- Transparency International Belgium